

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Marek Holiš

**Mezinárodně-právní aspekty Bushovy
doktríny**

Diplomová práce

Olomouc 2011

Vzor citace

HOLIŠ, Marek. *Mezinárodně-právní aspekty Bushovy doktríny*. Olomouc: Právnická fakulta Univerzity Palackého, 2011, 62 s.

Poděkování

Poděkování na tomto místě patří JUDr. Ondřeji Svačkovi, LL.M. za to, že mi umožnil napsání této diplomové práce dle mého vlastního tématu, dále pak za užitečné rady, korekce, konzultace a trpělivost.

Čestné prohlášení autora

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Mezinárodně-právní aspekty Bushovy doktríny*“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 15.06.2011

Obsah

Seznam použitých zkratk	4
Úvod	5
1. Bushova doktrína	7
1.1 Obsah Bushovy doktríny, její cíle a prostředky	7
2. Národní bezpečnostní strategie (National Security Strategy)	10
2.1. Obsah a členění Národní bezpečnostní strategie	10
2.2 Pre-emptivní a preventivní použití síly v mezinárodním právu s ohledem na teorii spravedlivé války	12
2.2.1. Pojetí války a práva na sebeobranu v mezinárodním právu	12
2.2.2 Vývoj institutu pre-emptivní války v mezinárodním právu; vymezení pojmů pre-emptivní a preventivní válka, předběžná sebeobrana	14
2.2.3 Koncepce institutů pre-emptivní a preventivní války v NSS, jejich přizpůsobení současnému mezinárodnímu bezpečnostnímu prostředí	19
2.2.4 NSS jako budoucí precedent v mezinárodním obyčejovém právu	23
3. Válka v Afghánistánu	31
3.1 Historicko-politické pozadí afghánského konfliktu	31
3.2. Reakce USA a mezinárodního společenství na útoky z 11. září 2001	35
3.3 Legální podklady pro vyhlášení války Afghánistánu	38
3.4 Další právní aspekty války v Afghánistánu	40
4. Válka v Iráku	42
4.1 Historické pozadí iráckého konfliktu	42
4.1.1 Válka v Zálivu	42
4.1.2 Období mezi léty 1991 – 2003, tzv. „válka jinými způsoby“	46
4.2. Legální podklady Operace Irácká svoboda	49
4.2.1 Předběžná sebeobrana proti zbraním hromadného ničení	49
4.2.2 Autorizace k použití síly Radou bezpečnosti OSN a sebeobrana podle Charty OSN	50
4.2.3 Právní aspekty Operace Irácká svoboda ve vztahu k podmínkám příměří po válce v Perském zálivu	52
Závěr	54
Anotace	56
Seznam použitých zdrojů	58

Seznam použitých zkratek

BD – Bushova doktrína

CIA – Centrální zpravodajská agentura (Central Intelligence Agency)

DP – Diplomová práce

MP – Mezinárodní právo

MPV – Mezinárodní právo veřejné

MS – Mezinárodní společenství

NSS – Národní bezpečnostní strategie (National Security Strategy)

NATO – Severoatlantická aliance

NAC – Severoatlantická rada

NSS – Národní bezpečnostní strategie (National Security Strategy)

OTS – Operace Trvalá Svoboda

OSN – Organizace spojených národů

OIS – Operace Irácká Svoboda

RB – Rada bezpečnosti Organizace Spojených národů

SAE – Spojené arabské emiráty

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

USA – Spojené státy americké

VS – Valné shromáždění Organizace Spojených národů

WMD – Zbraně hromadného ničení

Úvod

Mezinárodně-právní aspekty Bushovy doktríny, jak zní téma této diplomové práce, jsou laickou i odbornou veřejností po celém světě často diskutovaným předmětem zájmu. Termínem Bushova doktrína jsou označovány jednotlivé vůdčí principy zahraniční politiky USA v době, kdy George W. Bush zastával úřad prezidenta Spojených států amerických. Během tohoto období došlo ke kontroverzním událostem, jež měly zásadní vliv na utváření nové koncepce zahraniční politiky USA a potažmo mezinárodního práva jako celku. Je naprosto zjevné, že teroristické útoky z 11. září 2001 byly iniciačním momentem změny přístupu Bushovy administrativy k zahraniční politice a v přímé návaznosti na to i podnětem k vývoji mezinárodního zvykového práva. Zároveň tyto události přiměly mezinárodní instituce v čele s Radou bezpečnosti OSN k zintenzivnění svých snah v oblasti vytváření regulativních právních mechanismů, dotýkající se problematiky mezinárodního terorismu.

Účelem této práce není zkoumat americkou domácí či zahraniční politiku jako takovou, ani její ideologické a myšlenkové základy. Cílem je na konkrétních zahraničně-politických krocích Bushovy administrativy co možná nejdůkladněji posoudit legalitu a legitimitu jednotlivých prvků Bushovy doktríny, především pak její nosný institut tzv. pre-emptivní války, coby součást mezinárodního zvykového práva a zároveň stejnému zkoumání podrobit oba hlavní válečné konflikty tohoto období, tj. válku v Afghánistánu a v Iráku.

Dále tato práce zahrnuje jak rozbor nosného dokumentu Bushova prezidentství, Národní bezpečnostní strategie z roku 2002, tak i jednotlivé případové studie týkající se především pre-emptivní války a dalších témat zmíněných v tomto dokumentu. V závěru se pak autor bude snažit především nalézt odpověď na otázky týkající se právního hodnocení obou zásadních konfliktů Bushova prezidentského období dle současného mezinárodního práva a též, zda Bushova teorie globální demokratizace zlepšila postavení Spojených států ve světě a zároveň jakým způsobem přispěla ke zvýšení národní bezpečnosti USA.

Autor této práce vychází z hypotézy, že transformace americké zahraniční politiky po útocích z 11. září proběhla až na dílčí nezdary úspěšně a drtivá většina jejich prvků byla v souladu s platným mezinárodním právem. Na základě realizovaného výzkumu bude tato teze potvrzena či vyvrácena v závěru práce.

Při studiu tohoto tématu autor čerpal z celé řady zdrojů. Základ tvořily odborné publikace mezinárodního práva dostupné v knihovně u Mezinárodního soudního dvora v nizozemském Haagu a rovněž písemná komunikace s mnoha institucemi, kterých se daná

problematika týká. Ze zdrojů působících na území Spojených států je třeba zmínit George W. Bush Presidential Library v americkém Texasu, National Counterterrorism Center (NCTC) či Hoover Institution – think tank působící u Stanfordovy univerzity v USA. Z institucí působících mezinárodně pak autor komunikoval a využíval informací přístupných u NATO, Světové banky a především u Organizace spojených národů, zejména pak z jednotlivých rezolucí Rady bezpečnosti týkající se tématu diplomové práce.

1. Bushova doktrína

1.1 Obsah Bushovy doktríny, její cíle a prostředky

V průběhu historie Spojených států docházelo k utváření celé řady formulací zahraniční politiky této federace. Historicky starší, příkladem budiž Monroeova doktrína, se dotýkaly výhradně oblastí při území severoamerického kontinentu, případně západní hemisféry, což bylo poplatné tehdejší geopolitické situaci, kdy USA byly izolovány od zbytku světa svou polohou a tudíž se její zahraničně politické zájmy týkaly výhradně této oblasti.

S rostoucím vývojem technologií, informací a dopravních možností však vzrůstala i světová globalizace a význam mezinárodního společenství, jehož byly a jsou USA členem. Toto téma se pro Spojené státy stalo zcela zásadním po 2. světové válce, z níž vzešlo nové uspořádání světových mocností a kdy spouštějící se železná opona rozdělila svět na dvě říše vyznávající zcela odlišný způsob vládnutí.

Americká zahraniční politika na tyto události reagovala zformulováním Trumanovy doktríny, v souvislosti s níž se hovoří o politice tzv. „zadržování komunismu“ a jež měla za následek vznik Marshallova plánu. I všechny následující americké zahraničně politické rezoluce mají společným jmenovatelem reakci na tehdejší světovou problematiku dotýkající se více či méně amerických zájmů.

Příkladem jmenujme alespoň Reaganovu politiku vycházející z teze „My vyhraje, oni prohrají,“ a přesvědčení, že komunismus je třeba zničit pomocí „závodů ve zbrojení“ a podporou protikomunistických nálad po celém světě či Clintonovu doktrínu humanitárních intervencí, která stála mimo jiné za ospravedlnováním americké účasti ve válce v bývalé Jugoslávii. Pro všechny tyto koncepce je charakteristické, že s sebou nesou jak množství zastánců tak i kritiků, a to zejména v případě, kdy nevyhnutelnou součástí těchto politik je účast amerických vojenských sil. Z tohoto i mnoha jiných důvodů je proto pochopitelná vlna protiamerických nálad, které se čas od času zvedají vůči zahraniční politice USA. Ovšem málokterý prezident Spojených států byl během svého pobytu v Bílém domě vystaven takovému rozsahu a intenzitě negativních reakcí jako George W. Bush od přetransformování své původní zahraničně politické koncepce v září 2002. Bushova doktrína bývá charakterizována jako aplikace teorie globální demokracie. Vychází z koncepcí neokonzervativních elit USA, které reagovaly na konec studené války vytvořením doktríny,

jež přisoudila Spojeným státům roli jediné supervelmoci, která musí určovat a udržovat světový řád.¹

Tato doktrína jako taková nebyla nikdy výslovně formulována ani prezidentem Bushem, ani představiteli jeho administrativy, nicméně její cíle jsou zřetelné z mnoha Bushových veřejných projevů, z nichž za nejvýznamnější považujeme Zprávy o stavu Unie z roku 2002 a 2003, Zprávu z West Pointu z června 2002 a zvláště pak Národní bezpečnostní strategii USA (National Security Strategy) jakožto stěžejní dokument Bushovy doktríny.

Dříve než však začneme se samotným výčtem jednotlivých prvků BD je nezbytné se vrátit do období jejího formování v roce 2000. V této době málokdo předvídal, že se Bushova zahraniční politika stane symbolem silácké a provokativní fáze v dějinách amerických zahraničních vztahů. Ačkoliv volební kampaň dua Bush, Cheney v sobě nesla odkazy na přestavbu americké armády a zdůrazňovala nezbytnost národního raketového obranného systému, základní pilíře této kampaně představovala témata domácí politiky, stejně jako tomu bylo v předešlých dvou volebních obdobích. Během svých veřejných vystoupení v předvolebním období Bush opakovaně odmítl Clintonovy humanitární intervence, mírové mise a snahy o posilování amerického vlivu v zahraničí. Místo toho prosazoval čistě domácí, americká témata, kterými cílil na tradičně konzervativní, republikánské voliče. Témata jako terorismus nebo zbraně hromadného ničení nefigurovala mezi hlavními body v jeho zahraničně politické koncepci. Místo toho se chtěl zaměřit na budování vztahů s klíčovými hráči, Ruskem a Čínou.²

Tato fakta jsou zmíněna proto, že je třeba si uvědomit, že BD nebyla vytvořena 11. září 2001, avšak toto datum mělo radikální vliv na její transformaci. Po teroristických útocích na budovy Světového obchodního centra a Pentagonu George W. Bush přehodnotil jednotlivé aspekty své zahraniční politiky, opustil některé ze svých dosavadních priorit a začal klást mnohem větší důraz na prosazování unilaterálního přístupu a na posílení americké dominance ve světě. Jak ovšem zmiňuje Robert Singh (dále už jen R.Singh) ve své knize, tyto dvě charakteristiky BD byly jedenáctým zářím 2001 spíše zdůrazněny, než vyvolány. Tuto tezi rovněž potvrzuje profesor Inderjeet Parmar, který říká: „nová, agresivnější Bushova zahraniční politika byla jedenáctým zářím pouze učiněna přijatelnější, nikoliv vytvořena

---

¹ Ostránský, Josef. *Bushova doktrína - východiska koncepce zahraniční politiky G. W. Bushe* [online]. E-olis.cz, 18. leden 2010 [cit. 2011-04-26]. Dostupné na <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/436-bushova-doktrina-vychodiska-koncepce-zahranicni-politiky-g-w-bushe.html>>.

² BUCKLEY, Mary, SINGH, Robert. *The Bush doctrine and the War on Terrorism : global response, global consequences*. London and New York: Routledge, 2006, s. 14.

samotným 11. zářím.³ Na základě mnoha dalších indicií je zřejmé, že ačkoliv je Bushův odpor vůči mezinárodněprávním institucím v čele s OSN a Mezinárodním trestním tribunálem (ICC) mnohdy zveličován, sklon zahraniční politiky USA k mnohem unilaterálnějšímu přístupu započal již lednem 2001, kdy George W. Bush nastoupil do úřadu. Události z 11. září 2001 zároveň poskytly vlivným skupinám neokonzervativců uvnitř republikánské strany větší příležitost k prosazování svých myšlenek a strategií, které se jim dlouhou dobu nedařilo uskutečňovat. Považujíc se za funkční ekvivalent Trumanovy administrativy z období počátku studené války, hlavní hráči Bushova týmu vykreslili obraz 11. září jako zlomový bod ve vývoji zahraniční politiky Spojených států a zároveň tím určili místo a roli USA v „novém světě.“

Za tímto účelem začaly být mnohem více než dřív prosazovány čtyři prvky, které jsou považovány za klíčové body celé Bushovy doktríny a jsou mnohokrát zmiňovány v Národní bezpečnostní strategii USA z r. 2002. Těmito prvky jsou: *šíření a prosazování demokracie* na celosvětové úrovni, s tím související *změna režimů v tzv. zlých státech (rogue states)*, souvislost zbraní hromadného ničení a mezinárodního terorismu a z tohoto spojení vycházející *válka proti terorismu*, a především pak historicky nikoliv nový, avšak z právního hlediska vysoce kontroverzní *institut preventivní (pre-emptivní) války*.

---

³ Ibid, s. 15.

2. Národní bezpečnostní strategie (National Security Strategy)

2.1. Obsah a členění Národní bezpečnostní strategie

20. srpna 2002 byl Bílým domem zveřejněn základní dokument Bushovy administrativy, National Security Strategy - Národní bezpečnostní strategie (dále jen „NSS,“ nebo „Strategie“). Toto programové prohlášení rozdělené do devíti kapitol se věnuje rozličným americkým i globálním tématům, od lidských práv přes zachování globálního ekonomického růstu skrze volný trh a volný obchod až po zvýšení úsilí v boji proti malárii a AIDS. Hlavní pozornost je však věnována bezpečnostní politice coby klíčovému bodu Bushovy doktríny po 11. 9. 2001.

I tento dokument, stejně jako celá BD se nese v duchu odkazů na zásadní projevy prezidenta Bushe a jednotlivé výňatky z nich figurují coby úvody do jednotlivých kapitol. Teroristické útoky na Spojené státy z 11. září 2001 jsou však zcela nepochybně faktorem, který prolíná celou NSS. Pro účely této diplomové práce psané především se zřetelem na mezinárodní právo nebude věnována pozornost důkladnému rozboru všech kapitol NSS, ale pouze těch, mající vztah ke klíčovým mezinárodněprávním aspektům BD.

Z tohoto ohledu je kromě preambule, shrnující základní myšlenky celé Strategie pro tuto práci zásadní především kapitola III. „*Posílení aliancí na obranu proti globálnímu terorismu a obrana USA a našich přátel proti útokům*“, ve které je formulován princip preventivní (preventivní) sebeobrany a dále kapitola V. NSS nazvaná „*Zabránit nepřátelům, aby vyhrožovali nám, našim spojencům a přátelům zbraněmi hromadného ničení*“, kde je tento princip dále rozvinut. V závěrečné kapitole celé NSS nazvané příznačně „*Transformace amerických národně-bezpečnostních institucí vzhledem k novým výzvám a příležitostem 21. století*“ je pak shrnut a vykreslen postoj Bushovy administrativy k mezinárodněprávním institucím, diplomacii a multilateralismu jako takovému.

Již předmluva k Národní bezpečnostní strategii zmiňuje zásadní myšlenky BD, které jsou pak dále rozvinuty v celém dokumentu. Tou první je víra v tradiční hodnoty USA, hodnoty svobody, které jsou dle tvůrců Strategie jediné správné a vlastní všem jednotlivcům i státům po celém světě. V širším slova smyslu zde mluvíme o jednom z výše zmíněných základních kamenů BD, kterým je celosvětové prosazování demokracie a jejích hodnot. Na názoru, že tyto hodnoty by USA ze své pozice světového vojenského a ekonomického

suveréna měly chránit a prosazovat, bývá často spatřován silný vliv nekonzervativních myšlenek části amerických republikánů. Jakkoliv se autor této práce ztotožňuje s tímto pohledem podporovaným řadou filosofů tezí, že demokracie je nejlepší ze všech špatných vládních systémů, je třeba zároveň podotknout, že nelze tyto myšlenky prosazovat tvrdohlavě silou bez ohledu na mezinárodní právo, zejména co se týče atributů státní suverenity a práva mezinárodních organizací a rovněž bez většího porozumění historii a kulturám daných oblastí, které v porovnání se Spojenými státy mnohdy prošly naprosto odlišným vývojem.

Druhou základní tezí vyjádřenou v preambuli NSS je myšlenka obrany USA proti jejím nepřátelům, jakožto prvního a základního úkolu federální vlády, která je vyjádřena slovy: „*v minulosti potřebovali nepřátelé k ohrožení Ameriky velké armády a průmyslové kapacity. V současné době však dokáže temná síť několika málo individuí způsobit utrpení a vyvolat na našem území chaos za cenu menší, než je cena jediného tanku. Teroristé se zorganizovali za účelem proniknutí do otevřené společnosti, aby proti nám obrátili moderní technologie.*“⁴

Těmito slovy poukazuje NSS na razantní změnu v povaze bezpečnostních hrozeb, kdy vzhledem k rapidnímu technologickému vývoji a novému geopolitickému uspořádání, ke kterému došlo především skončením studené války, lze jen obtížně předpokládat otevřený válečný konflikt, tak jak byl dosud historií chápán. Místo toho lze s rostoucí frekvencí případů mezinárodního terorismu očekávat události podobné těm, ke kterým došlo 11. září 2001. Jinými slovy, ještě v nedávné historii disponovali možnostmi k přímému ohrožení relativně izolovaného území Spojených států výhradně státní aktéři (viz. útok na Pearl Harbour v prosinci 1941 zkonstruovaný japonskou vládou). V dnešní době ovšem touto možností, vyvolanou nebývalým rozvojem informačních a vojenských technologií, disponují i poměrně malé skupiny jednotlivců vzdálené tisíce kilometrů od svého potencionálního cíle.

NSS dále pokračuje výčtem způsobů, kterak zabránit tomuto nebezpečí a zdůrazňuje, že válka proti terorismu není pouze válkou Spojených států, nýbrž je globálním problémem mezinárodního dosahu a neurčitosti doby trvání. V této souvislosti je zdůrazněno, že USA pomohou všem státům bojujícím proti této hrozbě. Naproti tomu „*Spojené státy přivedou k zodpovědnosti státy, které jsou zkompromitovány s terorismem včetně těch, které teroristům poskytnou útočiště.*“⁵

Poslední věta předchozího souvětí zcela nesporně referuje o situaci, která souvisela s válkou v Afghánistánu, kdy Taliban jako tehdejší vládnoucí hnutí této země poskytoval

---

⁴ *The National Security Strategy of the USA*, The White House, Washington, DC, září 2002, preambule.

⁵ *Ibid*, preambule.

útočiště teroristickému hnutí Al-Qaeda, odpovědnému za zkonstruování leteckých útoků na Spojené státy. Tomuto tématu je však věnována větší pozornost v následující kapitole zabývající se legalitou a legitimitou války v Afghánistánu.

Třetí podstatná myšlenka zmíněná v preambuli NSS, která souvisí s předchozí a kterou je zapotřebí vyzdvihnout, je uvedena následující větou: „*největší nebezpečí, kterému je náš národ v současnosti vystaven, leží na pomezí radikalismu a technologií.*“⁶

Zde však dokument již výslovně zmiňuje zbraně hromadného ničení (dále jen „WMD“), o jejichž získání nepřátelé Spojených států otevřeně usilují a jichž by mohlo být užito k bezprostřednímu ohrožení amerických zájmů. A NSS pokračuje výčtem možností jak zabránit těmto snahám – je zmíněno budování obranných štítů proti balistickým střelám a spolupráce s ostatními národy k potlačení a zabránění těchto nepřátelských snah získat nebezpečné technologie.

Pro tuto práci je však zásadní možnost obrany popsána v předmluvě NSS slovy, že *je záležitostí zdravého rozumu a sebeobranu, že Amerika bude jednat proti těmto hrozbám dříve než se plně zformují*. V této větě lze spatřovat zárodek přirozenoprávní teorie pre-emptivní (preventivní) sebeobranu, která je pak v dokumentu dále rozvinuta a jejímž rozbohem se budeme zabývat.

2.2 Pre-emptivní a preventivní použití síly v mezinárodním právu s ohledem na teorii spravedlivé války

2.2.1. Pojetí války a práva na sebeobranu v mezinárodním právu

Problematiku míru a války a s tím souvisejícího práva na sebeobranu nelze jednoduše podřadit do kategorie právní. Toto téma se dotýká celé řady vědních oborů v čele s politologií, filosofií, mezinárodními vztahy, teorií práva a dalšími, a proto při jeho rozboru je třeba vnímat značnou provázanost otázek normativní, politické a právní povahy.⁷

V období starověku nelze podle Vladislava Davida hovořit o vědě mezinárodního práva jako o samostatné vědní disciplíně,⁸ ale zároveň již v tomto období nacházíme u

---

⁶ Op. cit. sub. 4, preambule.

⁷ HOLÁ, Ivona. *Preemptivní sebeobrana státu v podmínkách asymetrických hrozeb – Díl I.* [online]. Distance – Revue pro kritické myšlení, 2009 – 2. číslo. Dostupné na http://www.distance.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=6&idc=505&Itemid=68.

⁸ DAVID, Vladislav, SLADKÝ, Pavel, ZBOŘIL, František. *Mezinárodní právo veřejné, 2.přepřacované a doplněné vydání.* Praha: Linde Praha, a.s., 2005, s. 26.

tehdejších, zejména čínských myslitelů a filosofů myšlenky týkající se spravedlnosti válek. Ty dále prohlubovali řeční filosofové, například Herakleitos či Aristoteles, který válku vedenou k dosažení míru považoval za spravedlivou.

Římané koncepci spravedlivé války (*bellum iustum*) propracovali ještě dál, a to zejména z hlediska jejího vypovězení (*ius fetiale*) – byla-li tato formální kritéria zahájení války dodržena, Řím vedl spravedlivou válku. Římské *bellum iustum* se později stalo základem pro středověké materiální učení o spravedlivé válce, jehož tvůrcem byli zejména sv. Tomáš Akvinský a sv. Augustin, podle něhož je válka spravedlivá pouze za předpokladu, neexistuje-li žádná nadstátní instance, u které by se poškozené strany mohly domáhat svých nároků.⁹ Tehdejší církev přejala mnohé z názorů těchto učenců a válku považovala za spravedlivou v případě, bylo-li jejím cílem odstranění bezpráví a nastolení mírového stavu.

Z těchto středověkých názorů pak dále vycházeli právní teoretici šestnáctého, sedmnáctého a osmnáctého století, kteří myšlenky spravedlivé války dále rozvinuli. Mezi významné autory tohoto období patřili zakladatel teologické školy mezinárodního práva Francisco de Vitoria, prosazující po vzoru sv. Tomáše Akvinského tezi, že jedinou spravedlivou příčinou použití síly je reakce na určité poškození, a agrese druhé strany tudíž může použití síly vůči agresorovi ospravedlnit. Francisco Suarez myšlenkově čerpající z téže autority souhlasí s Vitoriou a taktéž zdůrazňuje rozlišení války na nelegitimní, ofenzivní a na legitimní, obrannou válku. Pro koncepci spravedlivé války má rovněž význam práce nizozemského filosofa a právního teoretika Huga Grotia. Ten sekularizoval doktrínu *bellum iustum* a ve svém nejvýznamnějším díle *Tři knihy o právu války a míru* z roku 1625 formuloval přirozenoprávní tezi, že válka je spravedlivá pouze tehdy, je-li jí užito jako sankce vůči porušiteli mezinárodního práva obecného (*ius naturale*) i partikulárního (*ius voluntarium*), a je-li vedena z morálně obhajitelného důvodu. Jinými slovy, Grotius v tomto spise rází již zmíněnou teorii, že k tomu, aby byla válka spravedlivá, musí být ve své podstatě obranná. Teorie spravedlivé války tedy čerpala na jedné straně z kanonického práva a scholastické teologie a na straně druhé ze sekulárního rytířského kodexu a *ius gentium*. Spíše než o „teorii“ spravedlivé války je tady vhodnější hovořit o „tradici“ tohoto institutu, jelikož čerpá argumenty jak z teologických, tak i sekulárních zdrojů.¹⁰

Tato tradice má kromě právní i etickou a filosofickou dimenzi a vychází z celkových úvah o cílech politického společenství a odpovědnosti veřejných autorit. Toto učení o spravedlivé válce rozlišuje dvě otázky – otázky *ius as bellum* týkající se pravidel, za kterých

---

⁹ Op. cit. sub 7.

¹⁰ Op. cit. sub 7.

je možno do války vstoupit a otázky *ius in bello* – pravidla vedení války. Diplomová práce klade důraz především na prvně zmíněné otázky vstupu do válečného konfliktu. Důvodem je fakt, že historická tradice spravedlivé války reaguje na politickou realitu, jež se neustále vyvíjí a prodělává určitou genezi. Zároveň s ní prodělávají vývoj i jednotlivá kritéria pro použití síly, která jsou východisky pro určení legitimacy sebeobrany státu v soudobém bezpečnostním prostředí. To platí i pro koncept pre-emptivní sebeobrany, a proto je třeba ho takto zasadit do historického kontextu, protože Bushova doktrína se při své formulaci pre-emptivního použití síly v mnohém odkazuje na koncepci spravedlivé války.

2.2.2 Vývoj institutu pre-emptivní války v mezinárodním právu; vymezení pojmů pre-emptivní a preventivní válka, předběžná sebeobrana

Ačkoliv jisté úvahy o „předvídaté sebeobraně státu“ nacházíme již v textech středověkých učenců, zásadní význam pro mezinárodní právo má definování podmínek spravedlivé sebeobrany tak, jak jej učinil americký ministr zahraničí Daniel Webster ve 40. letech 19. století. Reagoval tak na soubor událostí, které započaly v roce 1837 v době protibritského povstání v Kanadě, a ze kterých mezinárodní právo do dnešní doby vychází při určování kritérií, za jakých podmínek lze hovořit o legální sebeobraně státu. Hovoříme o tzv. případu Caroline, označovaném za *locus classicus* práva na národní sebeobranu.¹¹

Skutkové okolnosti tohoto případu pojednávají o americké podpoře protibritského povstání v Kanadě, při kterém docházelo k transportu potravin a vojenského vybavení z amerického břehu řeky Niagary na kanadský. K tomuto účelu byla používána soukromá loď Caroline, za tichého souhlasu vlád jednotlivých amerických států sousedících s kanadským územím i samotné federální vlády USA. V reakci na toto zjištění britské jednotky zapálily a potopily plavidlo a při akci rovněž došlo k usmrcení dvou amerických občanů.

Po této události začala v lednu 1838 několikaměsíční debata týkající se legality britského postupu, v níž Američané zastoupení ministrem zahraničí D. Websterem obviňovali Brity z porušení státní suverenity, zatímco britský zástupce Lord Ashburton namítal právo na nutnou sebeobranu. Z řady korespondence mezi těmito státníky vyčnívá Websterův dopis z roku 1842, ve kterém nastínil britskému velvyslanci Henry Foxovi, za jakých podmínek je použití síly v sebeobraně možné :

---

¹¹ Op. cit. sub 7.

(1) stát musí prokázat bezprostřední a naléhavou nutnost jednání v sebeobraně, kdy situace neumožňuje jinou volbu prostředků a jiný způsob řešení („*the necessity of self-defense must be instant, overwhelming and leaving no choice of means, and no moment for deliberation*“, tj. kritérium nezbytnosti v reakci na bezprostřední hrozbu)¹²,

(2) musí být splněn požadavek přiměřenosti útoku jeho hrozbě, známý též jako „*test proportionality*“, který říká, že stát nesmí podniknout žádné neodůvodněné ani nepřiměřené kroky, jelikož skutek ospravedlňovaný právem na sebeobranu musí být zcela jasně udržován v mezích této sebeobrany („*the state must do nothing unreasonable or excessive, since the act, justified by the necessity of self-defense must be kept clearly within it*“).¹³

V reakci na tento dopis poslal Lord Ashburton Websterovi diplomatickou nótu, ve které souhlasí s výše zmíněnými kritérii amerického státníka ohledně práva na sebeobranu a připojil též omluvný dopis za tento incident. Webster tuto omluvu přijal a tím byl případ Caroline, všeobecně vnímaný jako nezákonný z pohledu britského jednání, ukončen. Jeho kritéria předběžné sebeobrany však byla převzata mezinárodním právem coby standardy pro pre-emptivní použití síly při sebeobraně státu a v průběhu 20. století začala být aplikována a vnímána v kontextu celosvětového úsilí o omezení použití síly v mezinárodních vztazích.¹⁴

V další části této podkapitoly je věnována pozornost rozlišení mezi často zaměňovanými termíny pre-emptivní a preventivní použití síly. K tomu slouží především výše zmíněná kritéria předběžné sebeobrany (*anticipatory self-defense*) tak jak byla formulována v případě Caroline. V první řadě je třeba si uvědomit, že celá řada opatření, které státy činí v souvislosti s možným vznikem sporů se dá nazvat preventivními. Příkladem budiž diplomacie coby příklad smírného řešení sporů, jehož cílem je zabránit samotnému použití ozbrojené síly.

Použití ozbrojené síly je v současném mezinárodním právu legální pouze ve třech případech: (1) při účasti na ozbrojených akcích na základě rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN podle kapitoly VII Charty OSN (čl.42); (2) při účasti na ozbrojených akcích v rámci regionální organizace po předchozím zmocnění Radou bezpečnosti OSN dle kapitoly VII Charty OSN (čl. 52-54); (3) v rámci výkonu individuální či kolektivní sebeobrany podle čl. 51 Charty OSN.¹⁵

---

¹² ERICSON, Richard. *Legitimate use of military force against state-sponsored international terrorism*. Washington, DC: Air University Press, 1989, s. 412.

¹³ MOORE, J.Bassett. *A Digest of International Law (1906)*. Washington, DC: Govt. print. off, 2008, s. 121.

¹⁴ Op. cit. sub 7.

¹⁵ Op. cit. sub 8, s. 395. Toto platí pouze pro členy OSN. Ta v současné době čítá 192 členských států, viz. www.osn.cz.

Pro všechny ostatní alternativy státního užití síly platí jeho kogentní zákaz, tak jak byl formulován v r. 1928 Briand-Kellogovým paktem, který zakázal útočnou válku jako prostředek národní politiky. Ta je napříště považována za zločin proti mezinárodnímu míru a zakládá mezinárodněprávní odpovědnost útočníka.¹⁶

Jak bylo uvedeno, jednou z výjimek kogentního zákazu použití síly v mezinárodním právu je právo na sebeobranu. To je zakotveno v čl. 51 Charty OSN, který říká, že „žádné ustanovení této Charty neomezuje, v případě ozbrojeného útoku na některého člena Organizace spojených národů, přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti.“¹⁷ Toto právo má ale řadu limitů, na kterých se pokusíme vysvětlit rozdíl mezi pre-emptivní a preventivní sebeobranou. V. David při svém rozboru jednotlivých limitů sebeobrany říká, že sebeobrana „se připouští jen jako ozbrojená reakce na aktuální (přítomný) ozbrojený útok.“¹⁸ Na tuto tezi při své definici pre-emptivního použití síly navazuje profesor politických věd na Stanfordově univerzitě Steven Stedman, který tvrdí, že pre-emptivní použití síly je určeno vůči hrozbě, která je bezprostřední (*imminent threat*) a síly je takto užito v případě, že tato hrozba je v pohybu (*in motion*). Naproti tomu preventivní použití síly směřuje vůči hrozbě, která ještě nedosáhla stupně bezprostřednosti, jinými slovy je latentní (*latent*)¹⁹. Na tomto vymezení panuje mezi právními teoretiky a politiky relativní shoda, takže můžeme přistoupit k rozboru dalších otázek, kde ji nacházíme velmi ojediněle až takřka vzácně.

Po definici hrozeb, vůči kterým směřuje použití pre-emptivní a preventivní sebeobranné síly se nyní zaměříme na otázky samotné legality²⁰ pre-emptivní a preventivní

---

¹⁶ Op. cit. sub 8, s. 392. Definice agrese je obsažena v příloze k rezoluci Valného shromáždění OSN, která byla schválena 14.12. 1974. Za agresi se podle ní považuje použití ozbrojené síly státem nebo skupinou států proti svrchovanosti, územní celistvosti nebo politické nezávislosti jiného státu způsobu vypočtenými v této definici. Výčet aktů považovaných touto definicí za agresivní čin je však pouze demonstrativní a Rada bezpečnosti může rozhodnout, že i jiné činy zakládají akt agrese.

¹⁷ *Charta Organizace Spojených národů a Statut Mezinárodního soudního dvora*, Informační centrum OSN, Praha, 2002, článek 51.

¹⁸ Op. cit. sub. 8, s. 348.

¹⁹ ROBINSON, Peter. *The best defense: Preventive War* [online]. Hoover Institution Stanford University, 26.května 2005 [cit. 27. května 2011]. Dostupné na <<http://www.hoover.org/multimedia/uncommon-knowledge/26989>>.

²⁰ Tato práce při klasifikaci jednotlivých teorií či vojenských akcí pracuje se dvěma hlavními kritérii použití síly, které mezinárodní právo přejalo. Jedná se o kritérium legality a kritérium legitimacy, které je třeba vymezit. Nejlépe tomuto vymezení porozumíme při aplikaci těchto kritérií na určitou vojenskou akci. Proto kritérium **legality** vojenského zásahu znamená jeho slučitelnost s principy mezinárodního práva. Tím, že je takový zásah legální je zároveň rovnou i legitimizován, čili je ospravedlněn. Naproti tomu **legimita (oprávněnost)** určité vojenské akce jde nad rámec legality, protože zahrnuje i zdůvodnění politické a etické povahy, jinými slovy odpovídá na otázku, zda je daná akce oprávněná i z morálních a politických důvodů. V této souvislosti hovoříme o jakémsi stupni legitimacy. Tento stupeň legitimacy je vyšší když je použití síly při vojenské akci legální a zároveň i ospravedlnitelné z hlediska morálních a politických důvodů. Tento stupeň je pak nižší, je-li použití síly sice nelegální, ale legitimní (ospravedlnitelné) na základě těchto morálních a politických důvodů, tzn. schváleno

války, což bude doloženo na historicky kontextuálních příkladech obou zmíněných. Americký autor a bývalý poradce Bílého domu Peter Robinson, který se zabýval studiem tradice spravedlivé války, tvrdí, že jeden z atributů této tradice spočívá v tom, že síla, jež má být odvrácena, musí být bezprostředně hrozící. Tudíž podle něj pre-emptivní válka reagující na takovou sílu může být jednoduše ospravedlněna na základě tzv. „tradice spravedlivé války.“²¹

Tomuto názoru však oponuje profesor David, který říká, že „*sebeobrana není dovolená jako prostředek k odvrácení pouhé hrozby ozbrojeným útokem, i kdyby šlo o hrozbu útoku bezprostředního.*“²² Jako podklad pro svůj argument uvádí vojenské zdůvodňování nevyhnutelnosti včasného odvrácení bezprostředně hrozícího jaderného úderu, který se podle něj pojmově neslučuje se současným mezinárodním právem. Zároveň však nechává tuto tezi nedokončenou, když říká, že je otázkou, jaká bude v budoucnu praxe států při odpovědi na takovou hrozbu, když například těsně po jejím vyslovení bude následovat útok s tragickými následky pro napadeného.²³

Klasickým příkladem pre-emptivní sebeobrany je třetí arabsko-izraelská válka známa taky jako tzv. šestidenní válka z června roku 1967 mezi Izraelem a koalicí arabských států pod vedením Egypta, Sýrie a Jordánska. Oficiální příčinou pre-emptivního použití síly ze strany izraelského letectva byla egyptská blokáda Tiranské úžiny pro všechny lodě plující pod izraelskou vlajkou. Zároveň Egypt vypověděl mírové jednotky OSN ze Sinajského poloostrova, které zde byly umístěny více než deset let a přesunul své vojáky k hranicím s Izraelem. Toto egyptské uzavření Tiranské úžiny je považováno za akt agrese z pohledu mezinárodního práva²⁴ a bylo použito Izraelem jako *casus belli* pro pre-emptivní vojenskou akci, která znamenala jednoznačné vítězství Izraele.

V reakci na tuto vojenskou akci byla vydána rezoluce RB OSN č. 242, která je však velice obecná, odpovídající tehdejší atmosféře studené války, jejíž dva hlavní aktéři USA a SSSR stáli za pozadím tohoto ozbrojeného konfliktu. Nejpodstatnějším článkem výše

---

ze strany více aktérů mezinárodního společenství. V tomto ohledu je třeba podotknout, že rozhodnutí, zda v daném konkrétním případě použít sílu či nikoliv nejsou přijímána výlučně na základě úvah v právní rovině. Státníci mohou dojít k závěru, že použití síly je oprávněno na základě výše uvedených etických a politických důvodů, ačkoliv není jednoznačně v souladu s principy mezinárodního práva. V této souvislosti je třeba zmínit případ Osirak, který ačkoliv nelegální z pohledu mezinárodního práva je řadou právních teoretiků a významných politických představitelů považován za legitimní.

²¹ Op. cit. sub 19.

²² Op. cit. sub 8, s. 348.

²³ Ibid, s. 348.

²⁴ Ibid, s. 393. „Blokáda přístavů nebo pobřeží jednoho státu ozbrojenými silami druhého státu je považováno za agresivní čin, nezávisle na tom, zda byla předtím vyhlášena válka.“

zmíněné rezoluce je požadavek, aby se Izrael stáhl z dobytých území a umožnil návrat uprchlíků,²⁵ avšak k legalitě této pre-emptivní izraelské akce se rezoluce nevyjadřuje.

Nesporným faktem však zůstává, že hrozba agrese ze strany Egypta a jeho spojenců vůči Izraeli byla bezprostřední, iminentní, a proto je izraelská sebeobrana klasifikována coby pre-emptivní. Vzhledem k tomu, že společenství států tuto akci Izraele ani neodsoudilo, ani neschválilo,²⁶ otázka její legitimacy zůstává nadále otevřená, nicméně řada odborníků ji považuje za oprávněnou.

Jak již bylo dříve zmíněno, *preventivní užití síly* směřuje proti hrozbě, která ještě nenabyla stupně bezprostřednosti a je zatím v latentním stadiu. Účelem preventivní války je zabránit této hrozbě, aby došlo k jejímu rozvinutí do stádia, ve kterém by mohla být považována za bezprostřední a předejít tak možné změně v poměru sil ve prospěch agresora. Preventivní válka je v současném mezinárodním právu považována za nelegální, pokud je vedena bez zastřešujícího mandátu Rady bezpečnosti OSN.²⁷

Historicky nejznámějším příkladem preventivní války je japonský útok na Pearl Harbor ze 7. prosince 1941. Vzhledem k tehdejší mezinárodní situaci, ovlivňované probíhající druhou světovou válkou a zejména díky ropnému embargu, kterému bylo japonské císařství vystaveno ze strany USA, Velké Británie a Nizozemska, bylo otázkou času, kdy se Japonsko zapojí do 2. světové války. Japonští představitelé ve snaze oslabit Spojené státy dříve, než se s nimi dostanou do válečného konfliktu, proto přistoupili k užití preventivní síly a provedli nechvalně proslulou akci, jejímž výsledkem bylo zapojení USA do války, která se tímto stala celosvětovou.²⁸

Druhým, často zmiňovaným a zároveň nezřídka kritizovaným případem preventivního užití síly bývá zničení iráckého jaderného reaktoru Osirak izraelskými vzdušnými silami ze 7. června 1981. Dle tvrzení izraelských tajných služeb mělo být toto zařízení určeno k produkci plutonia, nezbytného pro irácký vývoj jaderné zbraně. Kvůli obavám, že by Irák, se kterým Izrael od svého založení neudrzuje žádné diplomatické styky a jež se netajil svou touhou po likvidaci židovského národa, mohl vyvinout jadernou zbraň, přistoupili izraelští představitelé

---

²⁵ BLAŽEK, David. *Šestidenní válka* [online]. E-polis.cz, 26. duben 2006 [cit. 2011-05-12]. Dostupné na <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/145-sestidenni-valka.html>>.

²⁶ Ibid.

²⁷ BROWNLIE, Ian. *Principles of Public International Law*. New York: Oxford University Press, 2008, s. 734. Ačkoliv se expertní Panel na vysoké úrovni pro hrozby, výzvy a změnu ustanovený generálním tajemníkem OSN v listopadu 2003 nedohodl na explicitním odmítnutí konceptu preventivní války, vyplývá z něj, že neexistuje žádné přirozené právo na unilaterální preventivní sebeobraně akce. V případě, že zpravodajské služby členského státu OSN vyvodí ze zpravodajské činnosti nezbytnost takovéto akce, celá záležitost by měla být postoupena Radě bezpečnosti OSN, která rozhodne o autorizaci takového postupu.

²⁸ Op. cit. sub 19.

k této akci, jež skončila vybombardováním jaderného reaktoru a smrtí jedenácti lidí včetně francouzského civilisty.

Vzhledem k tomu, že ze strany Iráku zcela jasně nehrozil v daný okamžik bezprostřední útok vůči Izraeli, je v tomto případě vyloučeno hodnocení akce jako pre-emptivní užití síly ze strany Izraele. Naopak se celá akce setkala s velkým odmítnutím mezinárodního společenství, které bylo vyjádřeno v rezoluci RB OSN č. 487,²⁹ která celou akci odsoudila jako nelegální z pohledu mezinárodního práva. Za tento názor se postavili i dva vrcholní představitelé Spojených států amerických, coby tradičního izraelského spojence.

Z politického hlediska však řada odborníků s odstupem času zastává názor, že ač nelegální, byla tato akce ospravedlnitelná přinejmenším z pohledu Izraele. Bylo více než pravděpodobné, že Irák, coby zapřísáhlý nepřítel Izraele v případě vyvinutí jaderné zbraně použije tuto zbraň k prosazení svých politických cílů v oblasti. Často je také zmiňována teze, že v případě neuskutečnění leteckého náletu na Osirak v osmdesátých letech by o deset let později při válce v Perském zálivu mohla proti Kuvajtu stát irácká armáda disponující jadernou zbraní. Z těchto důvodů je celá akce často považována za legitimní, což však nikterak nemění její tehdejší nelegálnost.

Výše uvedené argumenty poukazují na konstantní a nepřetržitý vývoj situace na mezinárodní scéně, kdy se názory na legitimitu jednotlivých kroků státních administrativ formují celá desetiletí a často ani po takové době nelze na konkrétní otázky nalézt širšího konsensu v mezinárodním společenství. Stejný problém se týká i mezinárodního práva, které často nestíhá reagovat na dynamicky se měnící podmínky ve společnosti, jak bude demonstrováno dále při zasazení konceptu pre-emptivní sebeobrany do rámce americké zahraničně-bezpečnostní strategie formulované v NSS.

2.2.3 Koncepce institutů pre-emptivní a preventivní války v NSS, jejich přizpůsobení současnému mezinárodnímu bezpečnostnímu prostředí

---

²⁹ Rezoluce RB OSN č. 487 ze dne 19. června 1981. Rezoluce odkazuje na čl. 2 odst. 4 Charty OSN, který říká, že „všichni členové se vystříhají ve svých mezinárodních stycích hrozby silou nebo použití síly jak proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoliv státu, tak jakýmkoliv jiným způsobem neslučitelným s cíli Organizace spojených národů.“ V souvislosti s tímto ustanovením Charty RB OSN silně odsuzuje izraelský útok na irácké cíle, který je v jasném rozporu s výše zmíněným ustanovením a zároveň vyzývá stát Izrael, aby se v budoucnu zdržel podobných útoků nebo hrozeb těmito útoky. Na tuto rezoluci RB navázala i rezoluce VS OSN č. 36/27 ze dne 13. listopadu 1981, která stejně jako její předchůdkyně odsoudila jednání Izraele coby „předem promyšlený a bezprecedentní akt agrese“ a vyzvala Izrael k okamžité a adekvátní kompenzaci za škody, které tato akce způsobila.

Na základě toho, co bylo v předchozích kapitolách řečeno ohledně legality a legitimacy obou koncepcí spadajících do oblasti předběžné sebeobrany (*anticipatory self-defense*), budeme nadále vycházet z teze, že mezinárodní právo s ohledem na tradici spravedlivé války a na soubor všech pozitivně-právních instrumentů týkající se této problematiky zastává postoj, že pre-emptivní použití sebeobrané síly, čili tam, kde je útok agresora bezprostředně hrozící, je považováno za legální. Naproti tomu preventivní válka je považována za porušení čl. 2 odst. 4 Charty OSN a je tudíž nelegální v současném právním prostředí.

Věnujme se nyní pečlivému rozboru formulací a myšlenek týkající se teorie pre-emptivního použití síly, tak jak je načrtnuto v Národní bezpečnostní strategii USA z roku 2002. K tomu je zapotřebí si znovu uvědomit, kdy a v jakém prostředí tento dokument vznikl. Mluvíme o době zcela zásadních změn v mezinárodním prostředí, které jsou způsobovány celou řadou rozličných faktorů.

Tím nejdůležitějším je zcela nepochybně nový typ bezpečnostních hrozeb, kterým mezinárodní společenství čelí od konce studené války, a to zejména fenomén mezinárodního terorismu, který sehrál rozhodující roli při útocích z 11. září 2001. V tomto smyslu NSS hovoří o jakési triádě - vzájemném propojení terorismu s výrobou a šířením zbraní hromadného ničení a podporou těchto snah ze strany tzv. zlých států (*rogue states*)³⁰ a zdůrazňuje, že současným nepřítelem Spojených států není jeden nepřátelský politický režim jako tomu bylo v minulosti, v době studené války. Není to ani žádná konkrétní osoba, náboženství či ideologie. „*Nepřítelem je terorismus – promyšlené, politicky motivované násilí proti jednotlivcům.*“³¹

Po této definici terorismu následuje výčet způsobů, kterými je Bushova administrativa připravena proti tomuto nebezpečí bojovat a zdůrazňuje, že „*ačkoliv bude usilovat o získání široké podpory mezinárodního společenství, nebude v případě nutnosti jednat v pre-emptivní sebeobraně váhat jednat unilaterálně při identifikaci a zničení hrozby ještě předtím, než se tato hrozba přiblíží k americkým hranicím.*“³² V takové akci není za podmínky bezprostředně

---

³⁰ Termínem „*rogue states*“, který je částí odborné veřejnosti považován za kontroverzní jsou označovány státy, které ohrožují mezinárodní mír a bezpečnost. Pověštinou se jedná o autoritářské režimy, které potlačují lidská práva, podporují terorismus či vyvíjejí snahu o získání zbraní hromadného ničení. V počátcích formulování Národní bezpečnostní strategie USA byly v Bushově zprávě americkému Kongresu ze 20. srpna 2001 jako státní sponzoři terorismu uvedeny tyto státy: Kuba, Irán, Irák, Libye, Severní Korea, Sýrie a Súdán. Afghánistán byl z tohoto listu odstraněn v souvislosti s americkou invazí do této země a termín „*rogue states*“ byl posléze nahrazen slovním spojením *osa zla (axis of evil)* v Bushově Zprávě o stavu Unie v lednu 2002. V dnešní době na tomto seznamu ministerstva zahraničí USA figurují už pouze čtyři z těchto států. Více na oficiálních internetových stránkách ministerstva zahraničních věcí USA: <http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/2001/html/10249.htm>

³¹ Op. cit. sub 4, s. 5.

³² Op. cit. sub 4, s. 6.

hrozícího teroristického útoku spatřován rozpor s čl. 51 Charty OSN, ani s kritérii předběžné sebeobrany jak byly formulovány na základě případu Caroline.

Rovněž V. David ve své knize zmiňuje, že není pojmově nezbytné vést sebeobraně akce pouze na vlastním území a lze je naopak převést i na území útočníka. Bránící se stát tedy může provést vojenské operace i ofenzivní povahy, je-li to nutné k odražení ozbrojeného napadení.³³ Stále tady však hovoříme o silové reakci a potlačení bezprostředně hrozícího útoku. V následujících větách však pochopíme, že tuto „bezprostřednost“ nová strategie vnímá odlišně od dosavadního pojetí tohoto termínu.

Klíčová pro novou koncepci pre-emptivní války je kapitola V. NSS nazvaná *Zabránit našim nepřátelům, aby vyhrožovali nám, našim spojencům a přátelům zbraněmi hromadného ničení*. Jak vyplývá již z jejího názvu a úvodního citátu, který odkazuje na Bushův projev z West pointu, „největší hrozba pro svobodu leží na křižovatce radikalizmu a technologií.“³⁴ Těmito technologiemi jsou myšleny především zbraně hromadného ničení, které byly v dřívějších dobách přístupné pouze ekonomicky nejsilnějším státům, avšak dnes jsou přístupné i jednotlivým teroristickým frakcím či režimům, které pro jejich získání a možnost tak přímo ohrožovat či vydírat jiné státy obětují nemalé množství svých finančních prostředků na úkor vlastního obyvatelstva.

Dokument přiznává, že trvalo celé desetiletí než si Spojené státy plně uvědomily tuto hrozbu, ale zdůrazňuje, že nyní již nelze jako v době studené války spoléhat na politiku zastrasování (*deterrence*), která v danou chvíli byla účinným prostředkem obrany a nelze ani spoléhat na postup, kdy budou USA čekat až nepřítel zaútočí jako první a pouze reagovat na takový útok. Takový přístup by v případě použití WMD ze strany agresora mohl mít pro oběť agrese zcela nedozírné a katastrofální následky.

NSS proto pokračuje následujícími slovy: „*po staletí mezinárodní právo uznává tezi, že národy nemusí být napadeny, aby mohly podniknout předběžné aktivity k obraně před silami znamenajícími bezprostřední nebezpečí útoku.*“³⁵ V tomto je třeba s autory NSS souhlasit, protože jak bylo zmíněno v předešlých kapitolách, již od dob sv. Tomáše Akvinského je myšlenka pre-emptivní sebeobrany proti bezprostředně hrozícímu útoku součástí tradice spravedlivé války. NSS dále pokračuje: „*právní znalci a mezinárodní juristé často podmiňovali legitimitu předběžných opatření existencí bezprostředního ohrožení – nejčastěji viditelnou mobilizací armád, námořních sil nebo letectva připravujícího se k útoku.*

---

³³ Op. cit. sub 8, s. 348.

³⁴ Op. cit. sub 4, s. 13.

³⁵ Op. cit. sub 4, s. 15.

*V dnešní době nás však teroristé či nepřátelské státy nebudou atakovat prostřednictvím těchto konvenčních nástrojů, protože ví, že by takové akce neměly šanci na úspěch. Místo toho spoléhají na teroristické akce, při kterých by mohlo dojít k použití WMD. Z tohoto důvodu je nezbytné uzpůsobit koncept bezprostředního ohrožení vojenskému potenciálu a záměrům současných nepřátel.*³⁶

Jinými slovy, tato nová americká bezpečnostní strategie upravuje kritérium nezbytnosti, jak bylo formulováno v případě Caroline tím, že zpochybňuje nutnost bezprostředního ohrožení k tomu, aby byla vojenská akce legální a zároveň ospravedlňuje použití síly i v případě *přetrvávající nejistoty co se týče doby a místa útoku protivníka*. Za tímto účelem „*ve snaze předejít či zabránit aktu agrese ze strany našich nepřátel jsou Spojené státy odhodlány, bude-li to nezbytné, jednat pre-emptivně.*“³⁷

Vzhledem k dnešní situaci na mezinárodním poli, kdy státy čelí odlišnému typu hrozeb než v minulosti, je jasné, že kritérium nezbytnosti musí podstoupit určitou revizi, protože z důvodů změn mezinárodních hrozeb se nedá dostatečně dopředu určit, kdy ohrožení nabude stupně bezprostřednosti. Například v případě, že určitá země vyvíjí jadernou zbraň a zároveň podporuje terorismus, je u ní jistý předpoklad k užití této zbraně vůči svým nepřátelům formou teroristického útoku. V takovém případě nelze čekat až bude hrozba bezprostřední a je třeba na ni reagovat dříve, čili preventivně.

Tuto myšlenku dnešní nutné úpravy principu preventivní sebeobrany na legální dále rozvíjí V. D. Hanson, který na otázku jakým způsobem může být preventivní válka považována za legální, odpovídá slovy, že v konkrétní zemi mohou vzniknout socioekonomické a politické podmínky, které jasně ukazují, že dříve či později začnou ovlivňovat prostředí mezinárodního společenství. Pokud například vláda určité země je nedemokratická, patří do skupiny tzv. zlých států a vyvíjí jadernou zbraň, avšak prozatím neuskutečnila žádnou přímou hrozbu jiné zemi, pak by vůči takové zemi mělo být podle Hansona uplatněno preventivní použití síly, aby se předešlo možnému použití jaderné zbraně vůči jiným státům.³⁸

Zasadíme-li tato slova do současné geopolitické situace tak je zřejmé, že státy jako Irán či Severní Korea by mohly být typickými recipienty takového postupu. Na dříve uvedeném příkladu preventivního útoku na Pearl Harbor ze strany Japonska lze dobře spatřovat důvod, proč mezinárodní právo považovalo v průběhu 20. století preventivní útok za

---

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid, s. 15.

³⁸ Op. cit. sub 19.

nelegální. Vzhledem k tomu, že v minulosti disponovaly možností takové akce pouze státní činitelé, legalizace preventivní války v tehdejší době by v podstatě znamenala výslovné povolení státům útočit na jiné státy kdykoliv by se jim zachtělo.

Jak již bylo uvedeno dříve, revoluce v mezinárodním bezpečnostním prostředí po rozpadu železné opony však vytvořila prostředí, ve kterém jednotlivci mohou napáchat stejně závažné škody, jakých dříve byla schopna pouze hrstka států. V takovém světě utajených potenciálních agresorů, jak názorně demonstrovaly události z 11. září 2001, nelze ani vyjádřit, kdy se nebezpečí stane bezprostředním. Případná možnost sebeobraně reakce na něj je pak v podstatě fikcí.

Kritici USA tvrdí, že Bushova administrativa záměrně v teoretické rovině rozšířila pojetí legitimního pre-emptivního užití síly v sebeobraně, aby se vyhnula zmínek o preventivní válce, která v současnosti není v souladu s principy platného mezinárodního práva. Dle názoru autora této diplomové práce je výše zmíněný argument kritiků NSS pravdivý, avšak je veden spíše z lingvistického než právního hlediska, protože zcela opomíjí skutečnost, že tímto krokem Bushova administrativa může vytvářet, a dle mého soudu také vytváří, nový mezinárodněprávní obyčej.

2.2.4 NSS jako budoucí precedent v mezinárodním obyčejovém právu

V této části práce se autor bude snažit vyrovnat s výše zmíněnou kritikou týkající se údajné záměny pre-emptivní války za preventivní v NSS. K tomu je zapotřebí věnovat detailní pozornost koncepci mezinárodního práva jako takového a jít do jejího detailního rozboru především co se týče jednoho z jeho dvou hlavních pramenů, mezinárodního práva obyčejového. Vycházet budeme z faktu, že adresáty norem mezinárodního práva jsou především státy, a to státy suverénní, nezávislé. Ty jsou však zároveň i tvůrci těchto norem obecného i partikulárního MP. Vzhledem k množství a vzájemné diverzitě jednotlivých států tvořících mezinárodní společenství je logické, že upravit vzájemné fungování všech těchto členů je úkolem vskutku nelehkým. Proto, jak říká V. David, pravidlům MP chybí mnoho do dokonalosti a jejich neurčitost je zřejmá, zejména jde-li o pravidla obyčejová.³⁹

Jeden z nejdůležitějších důvodů, proč tomu tak je, souvisí právě s otázkou státní suverenity. Tuto dělíme na suverenitu vnitřní, kdy uvnitř státu má suverén nejvyšší, výlučnou moc (tzv. územní výsost) a na suverenitu vnější, o které hovoříme v případě, že stát není

---

³⁹ Op. cit. sub 8, s. 82.

podroben vůli jiného státu. Tato nepodrobenost vůli jiného státu však nezbavuje stát povinnosti plnit funkci být s jinými subjekty MP v přátelských vztazích a spoluvytvářet normy, jež by takovým vztahům odpovídaly – tuto funkci mají státy z nejrůznějších důvodů, zejména však bezpečnostních a politických, tendenci přenášet na mezinárodní organizace.⁴⁰ Je zřejmé, že NSS, tím jak sama jednostranně formulovala nový princip rozšířené pre-emptivní sebeobrany, odmítla možnost svěřit tuto otázku do rukou mezinárodní instituce, respektive ji v tom předběhla.

Význam obyčejové normotvorby je i přes vzrůstající počet smluvních norem v MP stále značný. Důvodem je schopnost obyčejje mnohem rychleji reagovat na vývoj společensko-politických podmínek, které mají konstantní vliv na rozvoj MP. Tyto společensko-politické podmínky nabývají u obyčejového práva mimořádné důležitosti, protože jsou jeho hlavním pramenem – hovoříme zde o materiálních pramenech mezinárodního práva, které determinují normotvornou vůli jeho tvůrců.⁴¹

Obyčejové mezinárodní právo sestává z mezinárodních pravidel, které nejsou založeny na smluvním podkladu nebo jiném explicitním vyjádření souhlasu ze strany států a je spolu s právem mezinárodních úmluv jedním ze současných dvou zdrojů (pramenů) mezinárodního práva. Článek 38 Statutu Mezinárodního soudního dvora stanoví, že Dvůr při svém rozhodování „*aplikuje mezinárodní obyčej, jakožto důkaz obecné praxe uznávané za právo.*“⁴² Mezinárodní úmluvy, ačkoliv jich neustále přibývá, totiž stále nechávají mnoho mezinárodněprávních témat nedotčených, nebo je upravují pouze rámcově. Z toho důvodu je role obyčejového mezinárodního práva zvýrazněna zejména v oblastech, které nejsou upraveny smluvním MP.

Z pohledu této diplomové práce, která hodnotí aspekty NSS, coby dokumentu vzniklého v americkém prostředí, je rovněž třeba podtrhnout význam mezinárodně-právního obyčejje v anglosaském způsobu právního myšlení. Pro tyto země je obyčej vžitou a typickou právní formou, jejíž závaznost není mnohdy ani teoreticky zdůvodňována, zatímco v kontinentální právní teorii i praxi je mnohem větší důraz kladen na psané (smluvní) mezinárodní právo. Je tedy zřejmé z jakého pramene mezinárodního práva při ospravedlňování nového právního konceptu američtí autoři NSS primárně vycházeli.

Mezinárodní právo je v současné době podle těchto tvůrců uvrženo do tzv. změny

---

⁴⁰ Op. cit. sub 8, s. 83.

⁴¹ Op. cit. sub 8, s. 83. Více o problematice pramenů mezinárodního práva v kapitole 13. Významy termínu prameny mezinárodního práva.

⁴² *Statut Mezinárodního soudního dvora*, Informační centrum OSN, Praha, 2002, čl. 38 odst. 1 písm. b)

paradigmatu (*paradigm shift*),⁴³ protože nová právní norma předběžné ofenzivní intervence se ukazuje být platnou doktrínou v mezinárodním společenství *de lege ferenda*.

Vzhledem ke skutečnosti, že obyčejové mezinárodní právo se evolučně a neustále vyvíjí, nevidí autor této diplomové práce důvod, proč by nemohlo nové pojetí konceptu preemptivní sebeobrany, tak jak je načrtnuto v NSS být počátkem nově utvářeného mezinárodněprávního obyčeje. Podklad pro tuto tezi je spatřován ve slovech hlavního žalobce USA u Norimberského tribunálu Roberta H. Jacksona, který říká že *každý obyčej má svůj původ v jednom individuálním aktu* a z jeho slov rovněž vyplývá, že nelze zpochybnit právo jakékoliv doby, včetně té současné, zavádět zvyky a uzavírat úmluvy, které se později stanou prameny nového a upevněného mezinárodního práva.⁴⁴

Zabýváme se tedy otázkou, za jakých podmínek se může určitý státní akt klasifikovat jako nový závazný mezinárodněprávní obyčej. Akt lze stěží klasifikovat jako obyčej, nanejvýš je to precedent, který stojí na počátku nového pravidla obyčejového práva, ale k tomu musí být splněny požadavky na obyčej kladené. Obyčej jako takový se skládá ze dvou základních složek. Těmito složkami jsou *obecně ustálené chování států (state practice)*, tj. faktor materiální a zároveň psychický faktor, definovaný jako *obecné povědomí společensky podmíněné nezbytnosti určitého chování (tzv. opinio juris nebo opinio necessitatis generalis)*. Tyto dva faktory spoluvytváří určitou normotvornou skutečnost – mezinárodní obyčej.⁴⁵

Pro materiální faktor, tj. chování států, které předvídá mezinárodněprávní norma, mají význam soudobé společensko-politické okolnosti, na jejichž vývoj takové chování reaguje. Nelze se tedy divit, že právě administrativa USA, coby státu, na který byl spáchán do dnešní doby nejmasovější akt mezinárodního terorismu, a který je zároveň svým ekonomickým a vojenským potenciálem světovou supervelmocí, reagovala na tuto skutečnost proaktivně – tj. snahou o vytvoření podmínek, aby se takový incident v budoucnu neopakoval.

---

⁴³ Tento termín definoval americký filosof Thomas Kuhn ve svém díle *The Structure of Scientific Revolution* (1962), s. 109. Paradigma, ovládající rozličné vědní obory jsou podle Kuhna obecně uznávané vědecké teorie, které v danou chvíli představují určitý model problémů a jejich řešení. Takové paradigma je pak explicitně vyjmeno v řadě učebnic, textech uznávaných klasiků a je všeobecně uznáváno jako tzv. „normální věda.“ Po výskytu anomálie, čili jevu odlišného od zažitých představ probíhá pokus jak tuto anomálii přizpůsobit soudobým teoriím. Pokud ovšem tuto anomálii na zažité představy aplikovat nelze, dochází k tzv. změně paradigmatu. V průběhu období, kdy anomálie vyvíjí tlak na staré paradigma probíhá krize, po níž následuje vědecká revoluce. Vědeckému oboru už následně nedominovalo paradigma staré, ale je nahrazeno paradigmatem novým. Zjednodušeně řečeno, je to úhel pohledu, kterým je v danou chvíli nahlíženo na určitou věc, a který je ovlivňovaný řadou faktorů jako např. zkušenosti, společenské prostředí atd. V kontextu obyčejového mezinárodního práva, když určité normy není delší dobu užíváno vůbec, nebo je tato norma vystavena vysokému počtu výjimek či častému porušování, které je racionálně zdůvodňováno, je zapotřebí zvážit, zda se uvedené výjimky z této staré normy nestávají počátkem normy nové.

⁴⁴ JACKSON, Justice Robert H. *Justice Jackson's Report to the President on Atrocities and War Crimes*. [online] 7. června 1945 [cit. 14. května 2011]. Dostupné na <http://avalon.law.yale.edu/imt/imt_jack01.asp>.

⁴⁵ Op. cit. sub 8, s. 108.

Toto chování (*usus*) však samo o sobě nenabývá obecné povahy, není-li provázeno druhým samostatným normotvorným faktorem. Jen takový *usus*, který je doprovázen *opinio juris*, tzn. uvědoměním si neblahých následků chování opačného pak naplňuje normotvorbu obyčejového práva mezinárodního.⁴⁶ Pomocí tohoto *opinio juris* lze zjistit, zda konkrétní stát či skupina států považují určitý princip, např. princip předběžné sebeobrany formulovaný v NSS odlišným způsobem od tradičního konceptu za zárodek budoucího mezinárodně-právního obyčeje.⁴⁷

Zasazeno do prostředí USA v období BD, administrativa Spojených států zcela jasně představila svou doktrínu jako formální vyjádření nové právní teorie. Učinila tak množstvím tiskových prohlášení, prezidentskými výnosy, diplomatickou korespondencí, veřejnými proklamacemi názorů oficiálních právních a politických poradců prezidenta Bushe, politickými prohlášeními a také svým chováním na půdě mezinárodních organizací. V tomto smyslu i způsob hlasování a vyjadřování vyslanců USA na půdě Rady bezpečnosti OSN jsou považovány za státem vyjádřené *opinio juris* na danou problematiku.⁴⁸ Skutečnost, že Valné shromáždění ani Rada bezpečnosti OSN nečinila žádný odmítající projev týkající se této záležitosti naznačuje, že mezinárodnímu společenství nedominuje v zásadě negativní postoj vůči Bushovou administrativou zaváděnému obyčeji, týkající se nově vymezeného konceptu pre-emptivní sebeobrany.

Otázkou však zůstává, jak se takto nově vytvořený precedent může napříště stát závaznou součástí obyčejového MP. V odpovědi na tuto otázku vyjdeme z přímeru uvedeného V. Davidem v učebnici MPV, který je v anglosaských zemích používán k osvětlení důvodu závaznosti obyčeje a který popisuje vytváření pěšiny na veřejném pozemku: „*zpočátku jde každý chodec svým vlastním směrem, postupně pak buď proto, že jistý směr je kratší, nebo z jiného zřejmě účelného důvodu, začne některou již patrnou stopu po chodcích napříště užívat většina, až konečně nabude podoby zřetelně vyšlapané pěšiny, již už užívá každý – aniž by bylo možné určit, od kterého okamžiku.*“⁴⁹ Těmito slovy chce autor předchozí věty říci, že obyčej postrádá jasně definovaná pravidla pro svou potenciální změnu. Místo toho se vyvíjí pomalým procesem růstu. Chování, které bylo původně volitelné se nejdříve stává běžným, obvyklým a tudíž závazným pro všechny. Aby mohl být určitý státní akt považován za součást obyčejového mezinárodního práva, musí se ustálit coby autoritativní postup státu v

---

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ ROBERTS, Anthea Elizabeth. *Traditional and Modern Approaches to Customary International Law: A Reconciliation*. New York: The American Journal of International Law 95, 2001, s. 782.

⁴⁸ Ibid, s. 785 – 787.

⁴⁹ Op. cit. sub 8, s. 107.

konkrétní situaci (*authoritative state practice*), a takto se akt ustálí právě tím, že je daným státem uplatňován, je pomocí něj postupováno v určité situaci.

Zde se opět střetáváme s teorií změny paradigmatu, protože při každé takové změně existuje nějaký iniciační prvek. V tomto případě byl takovým iniciačním faktorem změny paradigmatu právě nově popsaný postup pre-emptivního použití síly zachycený v NSS, kterého bylo následně užito coby výše zmíněného autoritativního postupu státu při zakročení spojeneckých vojsk pod americkým velením proti iráckému režimu Saddáma Husajna v roce 2003.

S utvářením závaznosti nového mezinárodního obyčeje souvisí i otázka za jakých podmínek ztrácí předchozí platná norma svou závaznost. Tedy jak dříve mezinárodním právem neaprobovaná teorie preventivní války může za současných podmínek nabýt legálních rozměrů. Obyčej ztrácí svůj normativní charakter zejména proto že je široce ignorován, a to zejména po delší dobu a v různém kontextu.⁵⁰ Nový, dosud neuplatněný postup státu v určité situaci může být považován buďto za porušení do té doby platného obyčeje nebo na druhou stranu může též signalizovat počátek obyčeje nového. Jako příklad nám může posloužit vojenská účast NATO při kosovské krizi. Tento akt může být interpretován buďto jako porušení dosavadního obyčejového (i psaného) zákazu vojenských intervencí do suverénních států nebo jako jádro nového mezinárodního obyčeje upravující a povolující tzv. humanitární intervence.⁵¹

Zde narážíme na značnou nejednotnost názorů právních teoretiků, nezřídka ovlivňovanou způsobem jejich právního myšlení (kontinentálního či anglosaského). V. David tvrdí, že k vytvoření normy obyčejového mezinárodního práva nestačí jeden precedent při absenci vůle všech, nebo alespoň většiny států mezinárodního společenství, když chybí obecné právní přesvědčení o nezbytnosti (*opinio juris necessitatis*) vzniku obyčejového pravidla.⁵² Avšak Anthony D'Amato první část této teze vyvrací tím, že říká, že „i jeden precedent může postačovat k vytvoření nového mezinárodního obyčeje“⁵³ a jako příklad uvádí principy státní suverenity týkající se vzdušných prostorů, coby normu obyčejového mezinárodního práva, která byla vytvořena právě v momentě propuknutí 1. světové války v r. 1914. Rychlý nástup leteckých technologií a strojů s sebou strhl i pozornost na téma vzdušných prostorů, kterému státy do té doby nevěnovaly vyšší pozornost.

---

⁵⁰ Op. cit. sub 47, s. 776.

⁵¹ Op. cit. sub 47, s. 784.

⁵² Op. cit. sub 8, s. 359.

⁵³ D'AMATO, Anthony. *The Invasion of Panama Was a Lawful Rspnse to Tyranny [s.l.]*. New York: The American Journal of International Law 84, 1990, s. 520.

Dalším příkladem podporující D'Amatův argument může být zavedení nového mezinárodního obyčeje na základě rozhodnutí Norimberského tribunálu, který stanovil, že skutečnost, že fyzická osoba, která spáchala zločin dle mezinárodního práva jednala jako hlava státu, nebo odpovědný vládní činitel, tuto osobu nezbavuje mezinárodněprávní odpovědnosti za takový skutek. Tento a další „norimberské principy“ se staly normami obyčejového mezinárodního práva v momentě, kdy byly jako rozhodnutí učiněny.

Na těchto příkladech jde vidět, že i jednotlivý precedent může být vnímán jako základ nové obyčejové normy MP. Tento jednotlivý precedent však V. David zároveň podmiňuje přítomností vůle všech nebo alespoň většiny států mezinárodního společenství. Pro vyrovnání se s touto námitkou musíme zasadit tento argument do kontextu Operace Irácká svoboda, jakožto případu, který byl americkou administrativou ospravedlňován zčásti na základě nově vznikající normy obyčejového MP týkající se práva na předběžnou sebeobranu.

Typy spoluúčastí jednotlivých států MS na operaci OIS nám mohou pomoci určovat jejich stupeň souhlasu či podpory s touto vojenskou akcí. Příkladem souhlasného postoje s takovou akcí může být například poskytnutí svého území či vzdušného prostoru k užití koaličními silami, protože z takového aktu vyplývají závažné mezinárodněprávní důsledky.⁵⁴ Zde je třeba upozornit na skutečnost, že státy jako Německo či Francie, ačkoliv ostrými kritiky vojenské intervence vůči Iráku, zároveň umožnily koaličním leteckým silám užití jejich vzdušných prostorů pro potřeby OIS. I přesto, že Německo, Francie, Rusko a jiné státy vyjadřovaly nesouhlasný postoj s užitím síly v operaci OIS, faktem zůstává, že v Radě bezpečnosti OSN nebyl učiněn žádný návrh rezoluce, která by odsuzovala použití síly koaličními vojsky a zároveň ani žádný stát nepožadoval svolání Valného shromáždění OSN za tímto účelem.

Autor diplomové práce tak v jednání těchto států spatřuje jejich souhlas s OIS, ale vědomy si možných negativních reakcí a politických důsledků této akce, nepřipojily se k celé intervenci explicitně vyjádřenou podporou. Nicméně obecné právní přesvědčení o nezbytnosti této akce (*opinio juris*) je v chování těchto států spatřováno více než zřetelně.

S otázkou projevu vůle též souvisí problém, zda souhlas či nesouhlas států může být dovozován z jejich mlčení k dané záležitosti. Akehurst tvrdí, že „pokud jeden stát tvrdí, že určité jednání státu začíná být právní normou a ostatní státy toto tvrzení výslovně neodmítají,

---

⁵⁴ Rezoluce VS OSN ze dne 14. prosince 1974 (*Definition of Aggression resolution*). Tato rezoluce VS stanoví, že jednání státu, spočívající v ponechání svého území k dispozici jinému státu, který jej užije ke spáchání agrese vůči třetí straně je považováno za zločin agrese v rozporu s čl.2, odst.4 Charty OSN.

*nové pravidlo se stává zvykem, ačkoliv si tyto ostatní státy uvědomují, že to znamená opuštění dříve platné normy.*⁵⁵

Státy často zůstávají neaktivní z mnoha rozličných důvodů – buďto proto, že se jich daný problém vůbec netýká, anebo proto, že ví, že jejich případné protesty by byly neslušné, nediplomatické, ale často i absolutně neúčinné. Tady narážíme na poslední aspekt mezinárodního obyčejového práva, který je třeba zmínit a tím je vliv státní hegemonie (nadřazenosti) na tvorbu obyčeje.

Je součástí světové politické reality, že dominantní státy v pozici velmocí mají větší vliv na tvorbu a obsah mezinárodního obyčeje. A. D'Amato tvrdí, že účast jedné ze světových velmocí při tvorbě obyčeje bude mezinárodní komunitou považována za podstatnější, než kdyby takový obyčej byl vytvářen malým státem. Navazuje tak na dříve zmíněný příklad závaznosti obyčeje, týkající se tvorby pěšiny, protože jak doplňuje V. David, v mezinárodním životě někteří uživatelé vyznačují svou stopu výrazněji, buď svou vahou (tedy mocenskou), nebo proto, že jejich zájmu odpovídá užívat určité cesty (určitého způsobu chování) častěji, než je tomu u jiných.⁵⁶

Z toho vyplývá, že vliv států na vývoj mezinárodního obyčejového práva není a ani nemůže být stejný. Je zřejmé z historie, že většina právních principů například z 19. století vznikla na základě chování evropských států, zejména Anglie a Francie, což vyplývalo z jejich hegemonického postavení v této době. V současnosti jsou Spojené státy zcela nezpochybnitelně světovou supervelmocí a je tedy nasnadě, že právě tato federace bude hrát hlavní roli ve tvorbě potenciálně vznikajících právních obyčejů. Z výše uvedeného vyplývá, že obyčej je založen primárně na schopnosti jednat, čili pouze státy, které tuto schopnost mají mohou legitimně vytvářet či odmítat konkrétní zvyklosti.

Toto tvrzení zdaleka neodpovídá rovnostářskému pojetí států tak, jak ho chápe Organizace spojených národů, coby jeden ze základních principů mezinárodních vztahů. Avšak tuto rovnost mezi státy lze považovat za něco, co se dá nazvat právní fikcí, protože mezi státy existují ohromné rozdíly, především co se týče jejich síly, vlivu a bohatství. Z tohoto důvodu je zřejmé, že pouze jediná světová supervelmoc, Spojené státy americké, je schopna takové akce předběžné sebeobrany, ke které došlo při Operaci Irácká svoboda a zároveň pouze několik málo dalších států je v dnešní době schopno vytvořit obyčej, který má potenciál se stát všeobecně uznávaným právním principem.

---

⁵⁵ MALANCZUK, Peter. *Akehurst's Modern Introduction to International Law*. New York: Routledge, 1997, s. 112.

⁵⁶ Op. cit. sub 8, s. 107.

Dnešní svět, který se vlivem globalizace a informačních technologií rychle mění a žene kupředu vyžaduje i rychlou reflexi mezinárodního práva. Právní obyčej je schopen na takové změny reagovat pružněji než právo smluvní, a jeho formování v dnešní situaci bude probíhat rychleji než kdykoliv předtím. Z toho důvodu to bude právě obyčejové mezinárodní právo, které bude jako první reflektovat dané společensko-politické události v mezinárodním prostředí a až posléze budou probíhat snahy o kodifikaci daného tématu. Lze se tedy domnívat, že tvůrci NSS předběhli svou formulací předběžně ofenzivního použití síly pozdější kodifikační snahy, které v současné době probíhají na půdě OSN a na základě provedeného rozboru koncepce obyčeje v mezinárodním právu lze tvrdit, že Bushova administrativa svým počínáním mohla dát vzniknout novému obyčeji v otázkách předběžné sebeobrany.

3. Válka v Afghánistánu

3.1 Historicko-politické pozadí afghánského konfliktu

Dříve než začne být věnována pozornost otázkám legality a legitimacy Operace Trvalá svoboda⁵⁷ je třeba stručně rozebrat historické události předcházející této operaci a odpovědět tak na otázku, proč se právě území Afghánistánu stalo domovem teroristických tendencí mezinárodního dosahu. Území Afghánistánu se rozhodně nedá nazývat stabilním. Jeho vývoj byl ovlivňován snahou mnoha cizích národů o jeho podmanění nebo neustálými válkami jednotlivých afghánských kmenů o nadvládu nad ostatními.

Po skončení období britsko-afghánských válek na přelomu 19. a 20. století, týkajících se boje Afghánců za nezávislost na britském impériu, došlo k relativnímu období klidu na afghánském území. V této době v Afghánistánu vládli králové, za nichž došlo k vytvoření politických a sociálních reforem a k navázání diplomatických styků se západními zeměmi. V roce 1973 byl v Afghánistánu učiněn státní převrat, při kterém Muhammad Dáúd Chán svrhl svého bratrance z pozice krále. V Afghánistánu byla tímto zrušena monarchie a vyhlášena republika, jejímž prvním prezidentem se stal právě Dáúd Chán. Ten pak zemi vládl diktátorsky až do roku 1978, ve kterém byl při vojenském puči vedeném důstojníky afgánské armády a zároveň členy afghánské komunistické strany zavražděn.

Po této revoluci dochází k založení Afghánské demokratické republiky, ve které hrála vůdčí roli Lidově demokratická strana Afghánistánu stojící za výše zmíněným násilným pučem. Tato strana začala do afghánské společnosti, silně ovlivňované islámským učením a náboženskými tradicemi zavádět prvky marxisticko-leninského učení podle vzoru tehdejší SSSR. Socialistickým způsobem pojatá pozemková reforma a sklon k prosazení myšlenky státního ateismu jsou pouze příkladem komunistických snah, které se střetly s největším odporem v tehdejší afghánské společnosti. Odpor vůči socialistickým tendencím stál u zrodu propuknutí občanské války, která v Afghánistánu trvá v podstatě dodnes a byl vyjádřen postupným utvářením islámských radikálních jednotek, tzv. mudžahedínů.

---

⁵⁷ Operace Enduring Freedom (Trvalá svoboda) je společné označení pro vojenskou operaci v Afghánistánu a pro tři menší vojenské operace, které americká administrativa užila v souvislosti s vyhlášením globální války proti terorismu. Původní název pro tuto akci byl Operace Infinite Justice, ale z důvodu možné dezinterpretace v muslimských zemích byla akce přejmenována.

Tyto skupiny se pod vlivem afghánských kleriků odkazujících na myšlenky Jihádu a svaté povinnosti každého muslima bránit islám proti jeho nepřátelům začaly vyzbrojovat a útočit proti vládním jednotkám tehdejšího prosovětského režimu. V tomto úsilí jim byla poskytována finanční i vojenská podpora ze strany řady arabských i západních států, především pak od Spojených států amerických. Tehdejší administrativa Jimmyho Cartera si byla dobře vědoma obtížnosti boje v rozmanitém afghánském terénu a vnímala celou situaci jako možnost oslabit SSSR, coby součást strategie období studené války. Z toho důvodu začala CIA zpočátku tajně, ale v probíhajícím konfliktu již zcela otevřeně podporovat jednotky mudžahedínů v jejich úsilí. Dalším ze sponzorů, ale i řadových členů tohoto protisovětského odporu byl i pozdější zakladatel a vůdce teroristické organizace Al-Qaeda, Usáma bin Ládín, který se zapojil do boje po bok afghánských mudžahedínů po vypuknutí sovětsko-afghánské války v roce 1979.

Ta byla zahájena vstupem armády SSSR do Afghánistánu v prosinci 1979 za účelem potlačení protisovětských tendencí a dalšího šíření socialistických myšlenek v této zemi. Ve valném shromáždění OSN se tato intervence střetla s nebyvalou kritikou, kdy při hlasování o rezoluci, která požaduje *okamžité, bezpodmínečné a úplné stažení sovětských vojsk z Afghánistánu* byl poměr hlasů ve prospěch prosazení této rezoluce 104 vůči 18, při dalších 12 státech, které se hlasování zdržely.⁵⁸

Vzhledem k doporučujícímu charakteru rezolucí VS však i tato postrádala jakéhokoliv většího významu. Není třeba dodávat, že předchozí debata o návrhu rezoluce RB OSN byla ukončena vyslovením veta ze strany SSSR, což názorně demonstrovalo tehdejší způsob hlasování v RB. Desetileté trvání tohoto konfliktu nakonec skončilo stažením sovětských jednotek z Afghánistánu a její výsledek je považován za porážku Sovětského svazu.

Pro Afghánistán, a jak se později ukázalo tak i pro celé mezinárodní společenství však měla válka katastrofické důsledky. Stovky tisíc mrtvých lidí, z toho řada civilistů, další stovky tisíc zraněných (zejména vlivem nášlapných min, kterými sovětští vojáci doslova zasypávali celé oblasti) a miliony uprchlíků byly tím okamžitě viditelným jevem, který přinesl sovětsko-afghánský konflikt. Sekundárním důsledkem, nikoliv však z hlediska jeho významu, je nárůst radikálních myšlenek, kterým se dobře daří v extrémním prostředí. A takovým prostředím vlekou válkou zbídačený Afghánistán na počátku 90. let zcela nepochybně byl.

Americké zájmy v tomto státě po stažení sovětských vojsk značně opadly a Afghánistán znovu zabředl do občanské války, kdy se afghánští komunisté pod vedením

---

⁵⁸ Rezoluce VS OSN č. 35/37 ze dne 20. listopadu 1980.

prezidenta Mohammeda Najibullaha museli bránit vzrůstajícímu tlaku ze strany jednotek mudžahedínů, vyzbrojených americkou technikou. Tentokrát už ovšem bez vojenské přítomnosti sovětských soudruhů. Tento tlak vyvrcholil v roce 1992 rozhodujícím vítězstvím mudžahedínů vedených Ahmadem Shahem Massoudem, kdy došlo ke kolapsu komunistického režimu v Afghánistánu, rezignaci prezidenta Najibullaha na svou funkci a ke vzniku Islámského státu Afghánistán.

Tím však pouze započala další fáze občanské války, která trvala až do roku 1996. V této etapě afghánských dějin, která je dosti nepřehledná dochází k názorovým střetům a bojům o moc mezi jednotlivými frakcemi mudžahedínů, z nichž nejvýznamnější je skupina vedená A.S. Massoudem, později označovaná jako tzv. Severní Aliance a proti ní stojící hnutí Taliban, reprezentované svým duchovním vůdcem Mullahem M. Omarem a podporované ze strany Pákistánu. To od srpna 1996 přebírá kontrolu nad většinou území Afghánistánu včetně hlavního města Kábulu a stává se vládnoucím hnutím v tomto státě, ačkoliv z mezinárodního hlediska se mu dostává uznání pouze ze strany Pákistánu, SAE a Saúdské Arábie.

Za vlády Talibanu dochází v Afghánistánu k systematickému vyvražďování jeho obyvatel a k porušování lidských práv, množí se také počty teroristických útoků, které má na svědomí především teroristická organizace Al-Qaeda. Ta do Afghánistánu přesunula své ústředí poté, co byl její vůdce Usáma bin Ládín vyhoštěn ze Súdánu. Al-Qaeda vytvořila v Afghánistánu síť tréninkových kempů, kde byli její příslušníci připravováni na účast v teroristických akcích po celém světě. K těm začalo docházet převážně poté, co byla bin Ládinem vyhlášena fatwa⁵⁹ na Spojené státy americké a jejich západní spojence a zároveň též civilní obyvatelstvo těchto států. Mezi ostatními případy mezinárodního terorizmu spáchaného Al-Qaedou vyčnívají především bombové atentáty na americké ambasády v Tanzánii a v Keni v roce 1998 a sebevražedný útok na americký válečný křižník USS Cole ze srpna roku 2000. Z organizace těchto akcí vinily USA Usámu bin Ládira a požadovaly jeho vydání do Spojených států za účelem soudního procesu vedeného americkými trestními soudy. Taliban však odmítl jeho extradici s odůvodněním, že nejsou dostatečné důvody se domnívat, že tyto akce byly spáchány z příkazu vůdce Al-Qaedy. Již v té době však existovala řada přímých svědectví a nahrávek, které U. bin Ládira usvědčovaly z jeho podílu na těchto útocích.

---

⁵⁹ BIN LADEN, Usamah. *Declaration of War against the Americans Occupying the Land of the Two Holy Places* [online]. 23. srpna 1996 [cit. 12. května 2011]. Dostupné na <http://www.homelandsecurityus.net/osama%20posts/declaration_of_war_against_the_a.htm>.

RB OSN vydala v reakci na tyto útoky řadu rezolucí, ve kterých silně odsuzuje užívání afghánského území, především pak území kontrolovaného hnutím Taliban, „*k ukryvání a cvičení teroristů a k plánování teroristických akcí*“⁶⁰. Dále RB potvrdila a odsoudila i fakt, že Taliban „*pokračuje v poskytování útočiště U. bin Ládinovi a umožňuje jemu a jeho společníkům rozšiřovat síť teroristických tréninkových kempů na Talibanem ovládaném území a zároveň užívat toto území coby základnu pro akce mezinárodního terorismu.*“⁶¹

S poukazem na kapitulu VII Charty OSN RB opakovaně vyzvala hnutí Taliban, aby vydal U. bin Ládina příslušným orgánům Spojených států což bylo doprovázeno řadou ekonomických sankcí vůči afghánské vládní frakci. Ani to však Taliban nepřinutilo vydat teroristu do rukou západní justice a jedinou možností, kterou byl ochoten připustit, bylo nechat podrobit bin Ládina soudnímu řízení v Afghánistánu podle islámského práva šaria. Tuto možnost však tehdejší Clintonova administrativa zamítla a odvetou za výše zmíněné teroristické útoky ze strany Al-Qaedy provedla Operaci Infinite Reach, jejímž cílem byly teroristické kempy Al-Qaedy v Afghánistánu a farmaceutická továrna Al-Shifa v Súdánu, která podle tvrzení amerických tajných služeb tajně vyvíjela chemickou zbraň na objednávku samotného bin Ládina.

Raketové zničení těchto dvou teroristických buněk na Středním východě bylo doprovázeno naprosto odlišnými postoji v mezinárodní společnosti. Západní země spolu s Izraelem vyjadřovaly silnou podporu této akci zatímco v islámském světě se střetla s větší či menší kritikou jejich představitelů. Tehdejší generální tajemník OSN Kofi Annan vyjádřil nad celou akcí znepokojení, avšak žádné odsuzující prohlášení ohledně této operace nezaznělo ani z RB ani z VS OSN. Poslední významnou událostí v moderní historii Afghánistánu, která se stala těsně před zlomovým datem 11. 9. 2001 byl sebevražedný atentát na Ahmada Shaha Massouda, který jako jediný z vůdců hnutí, která otevřeně vystupovaly proti tálibskému režimu neodešel do exilu a bojoval proti němu jako velitel vojsk tzv. Severní Aliance (*Northern Alliance*), jejímiž spojenci byly západní státy. Kromě toho Massoud opakovaně upozorňoval USA a evropské státy na podporu Talibanu ze strany Pákistánu a Saúdské Arábie a zároveň varoval před nebezpečím, které ze spojení režimu ignorujícího lidská práva a teroristické organizace mezinárodního dosahu může vzniknout pro celé mezinárodní společenství. Dva dny před leteckými útoky na Spojené státy byl A. M. Massoud zavražděn dvěma sebevražednými atentátníky Al-Qaedy, kteří se vydávali za novináře. V té době ještě

---

⁶⁰ Rezoluce RB OSN č. 1267 ze dne 15. října 1999.

⁶¹ Ibid.

západní svět netušil, za jak krátkou dobu se vyplní Massoudova slova o celosvětové teroristické hrozbě.

3.2. Reakce USA a mezinárodního společenství na útoky z 11. září 2001

Události z 11. září 2001, které se staly iniciačním prvkem americké invaze do Afghánistánu jsou všeobecně známé. V tento den se 19 členů teroristické organizace Al-Qaeda zmocnilo čtyř letadel amerických vnitrostátních linek, se kterými záměrně havarovali do obou budov Světového obchodního centra v New Yorku a do sídla amerického ministerstva obrany – Pentagonu. Cílem útoku posledního z leteckých plavidel mělo být sídlo amerického Kongresu – Capitol či budova Bílého domu ve Washingtonu, avšak vlivem vzpoury cestujících na palubě se záměr teroristů nezdařil a stroj se zřítil do polí v Pensylvánii. Počet celkových obětí těchto teroristických útoků se dle údajů ministerstva vnitra USA vyšplhal na 2 948 lidí devadesáti různých národností.⁶²

První politickou odpovědí americké administrativy byl večerní projev G. W. Bushe z 11. září 2001, ve kterém označil tyto teroristické útoky za akty masové vraždy (*acts of mass murder*) a zdůraznil, že Spojené státy „přivedou ke spravedlnosti ty, kteří jsou za tyto činy odpovědní.“⁶³ Žádné zmínky o použití vojenské síly při této činnosti z úst prezidenta USA nepadly, avšak v projevech z následujících dnů lze již sledovat určitou změnu jeho rétoriky. Bush v nich začíná používat termíny jako *odplata*, *odvetná opatření* či *pre-emptivní kroky*, avšak nepřítel, ke kterému jsou tato slova mířena byl zatím pojmenováván abstraktními termíny jako *terrorismus* nebo *zlo*.⁶⁴

První odkaz na sebeobranu byl zmíněn v rezoluci amerického Kongresu ze 14. září 2001, která stanoví, že útoky z 11. září odůvodňují „jak nezbytnost, tak i vhodnost kroků, kterými by USA měly uplatnit své právo na sebeobranu.“⁶⁵ Tato americká vnitrostátní rezoluce vztahující se k použití síly je důležitá, protože zmocňuje prezidenta USA „k použití všech dostupných silových prostředků proti národům, organizacím i jednotlivcům, kteří plánovali, schvalovali, uskutečnili či dopomáhali k uskutečnění teroristických útoků z 11. září

---

⁶² *The 9/11 Commission Report* [online]. National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, 22. července 2004 [cit. 15. května 2011]. Dostupné na <<http://govinfo.library.unt.edu/911/report/index.htm>>.

⁶³ BUSH, George W. *Adresses to the United States of America* [online]. George W. Bush Presidential Library, Presidential documents, 11. září 2001 [cit. 15. května 2011]. Dostupné na <http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getpage.cgi?position=all&page=1099&dbname=2001_public_papers_vol2_misc>.

⁶⁴ *Ibid*, 12. 14. a 15. září 2001.

⁶⁵ United States 107th Congress, 1st Session, SJ Res 23, Joint Resolution, schváleno Senátem USA dne 14. září 2001.

2001, nebo poskytovali útočiště takovým organizacím a jednotlivcům.“⁶⁶ Účelem tohoto zmocnění je do budoucna zabránit jakýmkoliv aktům mezinárodního terorismu proti Spojeným státům.

Pod vlivem děsivých záběrů z 11. září a vysoké podpory veřejnosti se politické reakce americké administrativy rychle uchylovaly k myšlence užití vojenské síly vůči agresorovi a v projevu z 20. září Bush označuje letecké útoky za válečné akty (*acts of war*). Tento projev je významný i z jiného hlediska. Americký prezident v něm učinil pětibodové ultimátum Talibanu, které zahrnuje mimo jiné požadavek na vydání všech vůdců Al-Qaedy, kterým je poskytováno útočiště či požadavek okamžitého a trvalého uzavření všech teroristických kempů Al-Qaedy působících na Talibanem ovládaném území. Tyto a další požadavky nejsou podle Bushe otevřeny k vyjednávání nebo diskuzi a dodává, že „*Taliban musí jednat, a to okamžitě.*“⁶⁷

Vzhledem k počtu a obsáhlosti jednotlivých požadavků je vcelku zřejmé, že Spojené státy neočekávaly, že Taliban toto ultimátum splní. Můžeme se tedy oprávněně domnívat, že jej bylo užito pouze ke zvýšení legitimacy budoucích odvetných opatření vůči afghánskému režimu přechovávající teroristické hnutí Al-Qaeda, vůči kterému se množily důkazy ze zkonstruování celé akce.

Reakce RB OSN na teroristické útoky z jedenáctého září byla následujícího dne vyjádřena v rezoluci č. 1368, která stanovuje odhodlání MS *bojovat všemi možnými způsoby proti hrozbám vůči mezinárodnímu míru a bezpečnosti vyjádřenými formou teroristických útoků* a zároveň uznává „*přirozené právo států na individuální nebo kolektivní sebeobranu v souladu s Chartou OSN.*“⁶⁸ RB jednomyslně odsoudila hrůzné teroristické útoky a stanovila, že takové jednání, stejně jako jakékoliv jiné akty mezinárodního terorismu jsou považovány za *hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost*. Dále RB rezolucí vyzývá státy, aby „*společným úsilím přivedly ke spravedlnosti pachatele, organizátory a sponzory těchto teroristických činů.*“⁶⁹

Tato rezoluce byla přijata jako okamžitá odpověď RB OSN na 11. září 2001 a navázala na ni obsáhlejší rezoluce č. 1373 z 28. září 2001. I tato rezoluce potvrzuje přirozené právo na sebeobranu v kontextu událostí z 11. září a ještě více zdůrazňuje potřebu „*v souladu*

---

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ BUSH, George W. *Address to a Joint Session of Congress and the American People* [online]. Homeland Security, 20. září 2001 [cit. 12. května 2011]. Dostupné na <http://www.dhs.gov/xnews/speeches/speech_0016.shtm>.

⁶⁸ Rezoluce RB OSN č. 1368 ze dne 12. září 2001.

⁶⁹ Ibid.

*s touto Chartou bojovat všemi dostupnými prostředky proti hrozbám vůči mezinárodnímu míru a bezpečnosti způsobenými teroristickými činy.*⁷⁰

Na základě výše zmíněných dvou rezolucí je třeba poukázat na problém týkající se definice teroristického útoku. Ačkoliv RB tento termín v obou rezolucích několikrát užíla při klasifikaci událostí z 11. září, v době jejich formulování neexistovala žádná ustálená definice terorismu či teroristického útoku na půdě OSN. Dle názoru autora DP je tomu tak z důvodu nízké flexibility OSN reagovat na aktuální vývoj mezinárodního práva. Tento názor je podpořen samotným prohlášením bývalého generálního tajemníka OSN Kofiho Annana, který řekl, že „do roku 2001 byl pokrok v ratifikaci a uplatňování právních nástrojů proti terorismu pomalý.“⁷¹ Označení 11. září termínem teroristický útok zavedlo příčinu kritikům Operace Trvalá svoboda, protože ustálenou praxí RB OSN při napadení jednoho státu druhým bylo označovat takový útok termínem „ozbrojený útok“ (*armed attack*). Například v roce 1950 při napadení Korejské republiky severokorejskými silami, RB OSN opakovaně označila celý akt termínem „ozbrojený útok,“ který zakládá „porušení míru a bezpečnosti“ (*breach of the peace*).

Letecké útoky na Spojené státy označila RB jako „teroristické útoky“ (*terrorist attacks*) a hrozbu mezinárodního terorismu pak vyjadřuje termínem „hrozba pro mír a bezpečnost“ (*threat to international peace and security*). Tato skutečnost pak v některých odborných debatách zastíňovala samotné jádro problému, kterým je fakt, že RB v obou svých rezolucích, týkajících se reakce na 11. září 2001 poukazuje na přirozené právo států na sebeobranu, kterým byla následná vojenská intervence koaličních vojsk do Afghánistánu ospravedlněna.

V souvislosti debat o termínovém označení událostí z jedenáctého září je třeba zmínit i reakci NATO. To silně odsoudilo celou akci slovy tehdejšího generálního tajemníka lorda Robertsona a poprvé ve své historii invokovalo článek 5 Severoatlantické smlouvy, který zakládá kolektivní sebeobranu členských států NATO v reakci na „ozbrojený útok.“⁷²

---

⁷⁰ Rezoluce RB OSN č. 1373 ze dne 28. září 2001.

⁷¹ Bulletin UN. *Terorismus vyžaduje globální odezvu* [online]. Informační centrum OSN v Praze, červen 2010 [cit. 12. května 2011]. Dostupné na <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/casopis/soubory/OSN%20Bulletin%200110.pdf>>. Poněkud zarážející je i fakt, že pracovní skupina vytvořená Valným shromážděním OSN, jejímž hlavním předmětem debat je komplexní úvaha o mezinárodním terorismu a má za úkol vytvořit definici terorismu se o tento úkol snaží již skoro deset let od 11. září 2001. To zcela nepochybně svědčí o rychlosti a organizaci práce ve strukturách OSN.

⁷² North Atlantic Treaty. *Article 5* [online]. NATO, 4. dubna 1949 [cit. 12. května 2011]. Dostupné na <http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm>. Článek 5 Severoatlantické smlouvy stanoví, že ozbrojený útok proti jednomu nebo více členských států, které jsou smluvními stranami této smlouvy, bude považován za útok proti všem, a proto se dohodly, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich, uplatňujíc právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu uznané článkem 51 Charty OSN pomůže smluvní

Severoatlantická rada (North Atlantic Council – dále jen „NAC“) se vyjádřila těmito slovy: „pokud bude prokazatelně zjištěno, že útoky proti Spojeným státům byly řízeny ze zahraničí, budou tyto útoky považovány za jednání, jež je charakterizováno v článku 5 Severoatlantické smlouvy, který říká, že ozbrojený útok proti jednomu či více spojeneckých států v Evropě či Severní Americe je považován za útok proti nim všem.“⁷³

Z toho vyplývá, že NAC podmínila nazvat 11. září termínem „ozbrojený útok“ na základě zjištění, zda tyto útoky byly řízeny ze zahraničí. 2. října 2001 NATO dospělo k názoru, že letecké útoky na Spojené státy byly řízeny ze zahraničí a o pár dní později vyjádřilo plnou podporu útokům na Afghánistán ze strany koaličních sil.

Při srovnání reakcí RB OSN a NATO na útoky z 11. září je spatřován o něco pružnější přístup ze strany NATO, které se vymezilo vůči těmto útokům nejen slovy, ale i návrhem postupu a jasnou podporou sebeobránných akcí vůči agresorovi. Zároveň tím byl vyjádřen i postoj členských států NATO k celé záležitosti. Vzhledem k faktu, že státy Severoatlantické aliance mají nemalou váhu v mezinárodním společenství, je jejich jednotný názor vyjádřený invokací článku 5 obzvláště významný v otázkách legitimacy Operace Enduring Freedom.

3.3 Legální podklady pro vyhlášení války Afghánistánu

7. října 2001 byl v dopise od stálého zastoupení USA u OSN prezidentovi RB prezentován právní podklad pro vyhlášení války Afghánistánu v reakci na letecké útoky z 11. září.⁷⁴ Ten odkazoval na čl. 51 Charty OSN⁷⁵ týkající se přirozeného práva států na

---

straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v součinnosti s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a zachovat bezpečnost severoatlantického prostoru. Každý takový útok a veškerá opatření učiněná v jeho důsledku budou neprodleně oznámena Radě bezpečnosti. Tato opatření budou ukončena, jakmile Rada bezpečnosti přijme opatření nutná pro obnovení a zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.

⁷³ North Atlantic Council. *NAC statement to 9/11 attacks* [online]. NAC, 12. září 2001 [cit. 12. května 2011]. Dostupné na <<http://www.nato.int/docu/pr/2001p01-124e.htm>>.

⁷⁴ WILLIAMSON, Myra. *Terrorism, War and International Law – The Legality of the Use of Force Against Afghanistan in 2001*. Burlington, USA: Ashgate Publishing Company, 2009, Appendix 1 – Letter from the Permanent Representative of the United States of America to the United Nations addressed to the President of the Security Council.

⁷⁵ *Charta Organizace Spojených národů a Statut Mezinárodního soudního dvora*, Informační centrum OSN, Praha, 2002, čl. 51 – „Žádné ustanovení této Charty neomezuje, v případě ozbrojeného útoku na některého člena Organizace spojených národů, přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti. Opatření učiněná členy při výkonu tohoto práva sebeobranu oznámí se ihned Radě bezpečnosti; nedotýkají se nikterak pravomoci a odpovědnosti Rady bezpečnosti, pokud jde o to, aby kdykoli podle této Charty podnikla takovou akci, jakou považuje za nutnou k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.“

individuální či kolektivní sebeobranu v reakci na ozbrojený útok, který byl spáchán vůči USA.

V dopise se uvádí, že americká vláda od 11. září získala jasné a přesvědčivé informace o tom, že hlavní roli v leteckých útocích hrála teroristická organizace Al-Qaeda, která je podporována afghánským vládním režimem, Talibanem, a že hrozba teroristických útoků na Spojené státy americké a její občany je nadále trvajících. Dále v dopisu stojí, že i přes veškeré snahy USA i mezinárodního společenství, hnutí Taliban neustále odmítá změnit svůj postoj co se týče podpory mezinárodnímu terorismu a pokračuje v napomáhání a přechovávání těchto tendencí.⁷⁶

Z těchto důvodů v reakci na teroristické útoky a v souladu s čl. 51 Charty OSN ozbrojené složky Spojených států započaly s akcí určenou k potlačení a eliminování budoucích možných útoků ze strany Al-Qaedy na USA. Podobný dopis vedený ve stejném duchu zaslala Radě bezpečnosti také britská vláda premiéra Tonyho Blaira, který otevřeně politicky i vojensky podporoval americké akce proti Talibanu.

Vlády ostatních států MS nezpochybňovaly právo USA jednat na základě výše popsaných argumentů. Vzhledem k tomu, že mezinárodní obyčejové právo je utvářeno na základě oficiálních prohlášení a (ne)souhlasů jednotlivých členů MS k dané problematice, absence námitek proti americkému postupu využít svého práva na sebeobranu může naznačovat souhlas států MS s myšlenkou sebeobranného užití síly vůči vládám, které přechovávají či podporují teroristické skupiny, jež se dopustili ozbrojeného útoku vůči jiným národům.

Ačkoliv reakce RB OSN na zahájení americko-britské ofenzívy nebyla okamžitá, v řádech týdnů bylo schváleno několik rezolucí týkající se situace v Afghánistánu.⁷⁷ Je pravdou, že ani jedna z těchto rezolucí explicitně nevyjádřila souhlas s užitím síly ze strany koalice USA, VB a Severní Aliance proti tálibskému režimu. Avšak například v rezoluci RB č. 1378 můžeme spatřovat prvky retrospektivního schválení akce vyjádřené slovy, že RB vyjadřuje svou podporu „*mezinárodní snaze o vykořenění terorismu.*“⁷⁸

Je třeba zdůraznit, že obsah výše zmíněných rezolucí RB týkajících se americko-britského použití síly vůči afghánskému režimu v roce 2001 je velmi nejasný. V první z těchto rezolucí RB zdůrazňuje, že *globální odpověď na teroristické útoky je nutná* a ve všech těchto

---

⁷⁶ Op. cit. sub 63, Appendix 1.

⁷⁷ Rezoluce RB OSN č. 1377, 1378, 1383 a 1386 ze dnů 12. a 14. listopadu a 6. a 20. prosince 2001.

⁷⁸ Rezoluce RB OSN č. 1378 ze dne 14. listopadu 2001.

rezolucích označuje mezinárodní terorismus za *hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost*, ale zcela jasný projev týkající se legality americko-britských akcí postrádáme u všech z nich.

Tato nevyhraněnost RB zavdala počátek mnoha diskuzím právních teoretiků o legalitě Operace Enduring Freedom. Zároveň poukázala na neschopnost RB dostát svým závazkům vyplývajícím z Charty OSN, kdy právě RB měla jasně definovat, zda užití sebeobrané síly ze strany koaličních vojsk bylo legální či nikoliv. Výsledkem tedy je, že neexistuje žádná rezoluce RB, která explicitně schvaluje nebo odsuzuje užití síly USA a VB proti Afghánistánu a i kdyby taková rezoluce existovala, nebyla by zcela jednoznačná, co se týče legality takového užití síly, protože nepřísluší RB OSN, nýbrž Mezinárodnímu soudnímu dvoru, aby vynesl finální právní zhodnocení.⁷⁹

Z výše uvedeného vyplývá, že učinit závěr ohledně legality vojenské akce USA a VB v Afghánistánu nemůže být vyneseno pouze na základě rezolucí RB OSN. Celá akce však byla legalizována na základě článku 51 Charty OSN potvrzující existenci práva na sebeobranu. Takové právo států RB explicitně uznala v již dříve zmiňované rezoluci č. 1368. Z tohoto důvodu, ke kterému přistupuje fakt, že členové MS až na výjimky Operaci Enduring Freedom podpořili (svou účastí – Velká Británie, výslovně – členské státy NATO při invokaci článku 5 Severoatlantické smlouvy, nebo mlčky), je tato vojenská akce považována za legální a zároveň legitimní. Zároveň však poukázala na nezbytnost kompletní reformy Rady bezpečnosti OSN, která nejednala efektivně a demonstrovala neschopnost přizpůsobit se současným problémům globálního světa.

3.4 Další právní aspekty války v Afghánistánu

Jednou z bezprecedentních situací, které musela RB čelit v souvislosti s událostmi z 11. září 2001, byla otázka jednání spáchaného nestátními činiteli takového stupně intenzity, které by kdykoliv v minulosti zakládalo odpovědnost za „ozbrojený útok.“ Tady RB narazila na problém, který byl v této DP již několikrát zmíněn v souvislosti s NSS – zda ozbrojený útok musí být proveden státem či zda může být vykonán i nestátními aktéry.

V případě Nikaragua proti Spojeným státům americkým MSD stanovil, že ozbrojený útok může být proveden i nestátním aktérem, pokud ten jedná na žádost či příkaz státu a pokud útok nestátního aktéra dosahuje intenzity rovnající se ozbrojenému útoku státních

---

⁷⁹ *Charta Organizace Spojených národů a Statut Mezinárodního soudního dvora*, Informační centrum OSN, Praha, 2002, čl. 92 – „Mezinárodní soudní dvůr je hlavním soudním orgánem Organizace Spojených národů.“

vojenských sil.⁸⁰ Jinými slovy, teroristické činy, za kterými stáli státní činitelé, se mohly rovnat ozbrojeným útokům za splnění dvou podmínek tzv. Nikaragua testu⁸¹ – (1) původcem takového aktu byl stát a zároveň (2) útok byl tak intenzivní, že se ve svých důsledcích vyrovnal použití regulérní síly ze strany státu.

Útoky z 11. září zcela určitě splňují druhý bod Nikaragua testu. Problém však nastává při zasazení prvního bodu – zdroje útoku do kontextu událostí po 11. září. V americkém ani britském dopise směřovaných k RB OSN nenacházíme zmínku o tom, že by únosci byly vysláni na žádost Talibanu. USA i VB svorně tvrdili a předložili důkazy o tom, že Taliban podporoval teroristické hnutí Al-Qaeda. Avšak MSD v případě Nikaragua rovněž stanovil, že „*podpora rebelů, ve formě poskytování zbraní, logistické či jiné pomoci nezakládá odpovědnost státu za ozbrojený útok.*“⁸² Ve smyslu Nicaragua testu je nutno dát zapravdu kritikům intervence do Afghánistánu, protože tato skutečně nesplňuje jeho první bod. Avšak vzhledem k širokému konsensu států mezinárodního společenství týkající se afghánské intervence, považuje autor DP tuto okolnost za vytvoření jisté premisy, kdy za určitých okolností (zejména při souhlasném postoji většího množství států) státy podporující terorismus riskují vojenskou odpověď ze strany MS i v případě, že kritéria Nikaragua testu nejsou bezezbytku naplněna.

Z toho vyplývá, že nelze přesně definovat jak velká musí být podpora ze strany státu pro to, aby založila odpovědnost za ozbrojený útok. Je zřejmé, že počet obětí útoků z 11. září a skutečnost, že jimi byli takřka výhradně civilisté značně přispělo k mezinárodnímu porozumění americké reakce, a proto i stupeň podpory ze strany státu nezbytný k tomu, aby založil ozbrojený útok pokládá autor DP v současné době za výrazně nižší než tomu bylo v období formulování Nikaragua testu.

---

⁸⁰ ICJ Reports, *Case Concerning Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua (Nicaragua v United States)*, 1986.

⁸¹ Termín Nikaragua test vznikl interpretací rezoluce VS OSN č. 3314 ze dne 14. prosince 1974 definující agresí (*Definition of Aggression resolution*) Mezinárodním soudním dvorem v případě Nikaragua proti Spojeným státům americkým. Více viz ICJ Reports, *Case Concerning Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua (Nicaragua v United States)*, 1986.

⁸² Ibid.

4. Válka v Iráku

Válka v Iráku, která započala v r. 2003, je mnoha autory považována za praktický příklad G. W. Bushem nově formulovaného principu pre-emptivního (spíše však preventivního) užití síly, které je formulováno v NSS. V této kapitole se autor bude nejprve podrobně věnovat událostem, které předcházely americké invazi do Iráku v roce 2003, zejména právním otázkám války v Perském zálivu z r. 1991 (dále jen „válka v Zálivu“). Obě tyto války totiž nelze vnímat odděleně jako dva samostatné konflikty, ale spolu s obdobím mezi nimi je třeba je chápat coby jednu dlouhou válku, která byla vedena jak na vojenském tak i na mezinárodním politicko-právním poli. Dále bude v této kapitole učiněn rozbor jednotlivých právních základů pro Operaci Irácká Svoboda na jejichž podkladě bude učiněn závěr o legalitě a legitimitě celé akce. Ve společnosti panuje rozšířený názor, že americká administrativa ospravedlnila celou akci na základě podezření, že se v Iráku nacházejí zbraně hromadného ničení. WMD však byly ve skutečnosti pouze jedním ze 23 důvodů, pro které americký Senát v říjnu 2002 autorizoval použití vojenské síly USA proti režimu S. Hussajna.⁸³

4.1 Historické pozadí iráckého konfliktu

4.1.1 Válka v Zálivu

Celosvětově známá a v očích velké části světové veřejnosti nechvalně proslulá irácká invaze do Kuvajtu v roce 1990 v mnohém souvisela a vyplývala z irácko-iránského válečného konfliktu, který byl veden téměř po celá 80. léta 20. století. Na této válce měly kromě ekonomických zájmů týkajících se nalezišť ropy v iránské provincii Chúzistán podíl i územní a nábožensko-ideologické spory mezi dvěma hlavními větvemi islámu zastoupené v této oblasti, šíity a sunnity. Tyto tradiční rozepře využil po svém nástupu k moci irácký sunnitský

---

⁸³ *House Joint Resolution č. 114* ze dne 7. října 2002. Tento výnos Senátu dává souhlas prezidentu Spojených států k užití ozbrojené síly vůči Iráku. Mezi důvody k užití síly vůči iráckému režimu jsou v dokumentu uvedeny např. pokus iráckého režimu o atentát na George Bushe sr. v roce 1993, porušování podmínek příměří uzavřeného po válce v Zálivu v r. 1991, neplnění sankcí vystavených Iráku ze strany OSN po válce v Zálivu, páchání zločinu genocidy vůči vlastnímu obyvatelstvu a mnohé další důvody, kterými tehdejší ministr zahraničních věcí USA, Colin Powell ospravedlňoval v roce 2002 u OSN vojenskou intervenci do Iráku. Dostupné na <<http://usgovinfo.about.com/library/weekly/bliraqreshouse.htm>>.

vůdce strany Baas, Saddám Husajn, jako záminky pro rozpoutání války s Iránem, reprezentovaným šíitským ajatolláhem Rúholláhem Chomejním.

Během tohoto téměř 8 let trvajících konfliktu bylo ze strany Iráku několikrát užito WMD – zejména chemických, vůči příslušníkům iránské armády i civilnímu obyvatelstvu. Celá irácko – iránská válka skončila nerozhodným výsledkem, když se obě strany rozhodly akceptovat rezoluci RB OSN č. 598, která požaduje „*okamžité uzavření příměří mezi oběma stranami a stažení vojenských jednotek za mezinárodně uznané hranice obou států.*“⁸⁴ Zároveň se RB v rezoluci č. 620 vyjádřila k použití WMD v irácko-iránské válce kterou *silně odsoudila použití chemických zbraní v této válce* a do budoucna volala po „*intenzifikaci snah o ukončení jakéhokoliv používání chemických zbraní v rozporu s mezinárodními závazky v této oblasti.*“⁸⁵

Vlivem dlouhé a finančně vyčerpávající války proti Íránu se Irák počátkem devadesátých let nacházel ve svízelné ekonomické situaci. To bylo umocněno rozhodnutím společenství OPEC, které zavedlo nové limity na produkci ropy ve svých členských státech. Hussajn vědom si závislosti irácké ekonomiky na těžbě ropy začal hledat příčiny problému u svého souseda – ropného emirátu Kuvajtu. Ten obviňoval ze záměrného překračování limitů OPECU a snižování cen ropy a zároveň požadoval smazání svého dluhu, který měl u Kuvajtu z dob irácko-iránské války. Podpořen neurčitým a lhostejným postojem západních zemí, odhodlal se Saddám Hussajn k vojenské akci a 2. srpna 1990 došlo k obsazení Kuvajtu iráckými jednotkami.

Při anektování Kuvajtu Hussajn jistě netušil jakou jednotnou bouří nevole celá akce vzbudí v mezinárodním společenství. Pravděpodobně také nepředpokládal, že se za účelem odrazení irácké invaze v Kuvajtu utvoří diplomatická koalice zcela netradičních partnerů – USA, Ruska, západních i arabských zemí, Izraele a široké řady členů tzv. Hnutí nezúčastněných zemí. Není tedy divu, že to byla právě válka v Perském zálivu, při které poprvé v historii OSN došlo k jednomyslnosti stálých členů RB při hlasování o rezoluci č. 660 (jakkoliv je tento fakt tristní a podtrhující takřka nulovou akceschopnost RB OSN v době studené války, kdy po více než 40 let svého fungování nemohla dojít k jednomyslnému rozhodnutí).

V této chvíli si však RB byla vědoma, že v případě souhlasu s iráckou akcí by založila nebezpečný precedent, jež by se mohl dotknout státní suverenity mnoha malých zemí a zmobilizovaná Spojenými státy a Velkou Británií odsouhlasila 2. srpna 1990 tuto rezoluci,

---

⁸⁴ Rezoluce RB OSN č. 598 ze dne 20. července 1987.

⁸⁵ Rezoluce RB OSN č. 620 ze dne 26. srpna 1988.

kteřá chování Iráku považuje za „porušení mezinárodního míru a bezpečnosti, odsuzuje celou invazi a požaduje okamžité a bezpodmínečné stažení všech iráckých vojenských jednotek do pozic, ve kterých se nacházely dne 1. srpna 1990.“⁸⁶

Nelze pochybovat, že taková rychlost přijetí a obsahová jednoznačnost výše zmíněné rezoluce pramenila z do té doby nevídané spolupráce USA a Ruska v RB OSN. I tato skutečnost signalizovala možný konec vzájemného soupeření a obstrukčního přístupu obou mocností na půdě RB OSN. Tehdejší ministr zahraničních věcí USA James Baker tuto situaci charakterizoval slovy: „*Po půl století od svého začátku, studená válka vydechla naposled.*“⁸⁷

Na rezoluci č. 660 navázala rezoluce RB č. 661 ze 6. srpna 1990, která byla teprve třetím případem vystavení embarga za celou historii RB.⁸⁸ Tato rezoluce vyjadřuje znepokojení nad pokračující ofenzivou iráckých vojsk v Kuvajtu, znovu vyzývá k jejich stažení a za tímto účelem vyzývá státy MS k uplatňování oboustranného (dovozního i vývozního) embarga vůči iráckému režimu.

O den později tehdejší americký prezident George Bush sr. nařídil přesunutí 200 000 amerických vojáků do oblasti Perského zálivu za účelem Operace Desert Shield, která byla určena k ochraně Saúdské Arábie (nebo spíše jejích ropných polí) před potenciální iráckou agresí. Tato přítomnost americké armády v Saúdské Arábii v roce 1990 je pro tuto diplomovou práci jako celek důležitá ze dvou důvodů. Jednak se názor arabských států na ni lišil, ačkoliv při hlasování o poskytnutí vojenské pomoci Saúdské Arábii v Lize arabských států hlasovalo 12 z jejích 21 členů pro tento návrh.⁸⁹

Velkou roli však hrála v rétorice Saddáma Hussajna, kterou následně převzal i Usáma bin Ládín. Oba dva obviňovali saúdskou vládu, že díky své spolupráci s USA není oprávněna a hodna sřežit dvě nejposvátnější místa muslimského světa, Meccu a Medinu. Na základě této kritiky byl posléze U. bin Ládín vyhoštěn ze Saúdské Arábie a začal se věnovat šíření radikálního islámského učení a konstruovat teroristické akce. Tyto byly zprvu zaměřené proti saúdské vládě a americkým příslušníkům vojenských sil na Středním východě, avšak postupem času přerostly v operace globálního dosahu ovlivňující civilní obyvatelstvo mnoha národů, což demonstrovaly výše zmíněné útoky teroristické organizace Al-Qaeda na africkém a americkém kontinentu.

---

⁸⁶ Rezoluce RB OSN č. 660 ze dne 2. srpna 1990.

⁸⁷ BAKER, James A. *The politics of Diplomacy: Revolution, War and Peace, 1989-1992*. New York: G.P.Putnam's Sons, 1995, s. 16.

⁸⁸ První ekonomické embargo bylo vystaveno RB v r. 1966 v souvislosti s krizí v Rhodesii a poté v r. 1977 v reakci na situaci v Jižní Africe.

⁸⁹ Mezi státy, které podpořily tento návrh byli i významní členové Ligy arabských států jako Sýrie nebo Egypt. Pouze 3 státy z celkových 21 členu Ligy se vyjádřilo proti tomuto návrhu – Irák, Libye a Organizace pro osvobození Palestiny.

President Bush sr., zcela jistě ovlivněn svým dřívějším působením u OSN v roli velvyslance USA, zastával názor, že kolektivní akce pod záštitou OSN bude tím nejlepším řešením při vypořádání se s iráckou okupací Kuvajtu. Ačkoliv podle jeho slov „*byl připraven vyrovnat se s touto situací unilaterálně*“⁹⁰, účast širokého spektra států MS na této akci správně považoval za zdroj zvýšení její legitimacy. Z tohoto důvodu se snažil diplomatickým působením na půdě OSN přesvědčit představitele arabských a západních států o nezbytnosti vojenské operace, v případě pokračující Hussajnovy nevole podřídit se již vydaným rezolucím RB.

Toto Bushovo úsilí vyústilo 29. listopadu v přijetí rezoluce RB č. 678, která invokovala kapitolu VII Charty OSN⁹¹ a autorizovala „*členské státy spolupracující s vládou Kuvajtu k použití všech dostupných prostředků k prosazení a implementaci obsahu rezoluce č. 660,*“⁹² jestliže se Irák nepodřídí předchozím rezolucím RB týkající se tohoto případu do 15. ledna 1991. Vzhledem k termínu, kterého bylo v této rezoluci RB OSN užito - použití všech dostupných prostředků (*use all necessary means*) tato rezoluce v podstatě autorizovala válku určenou k vypuzení iráckých vojsk z Kuvajtu pod velením USA. 12. ledna 1991 byl v americkém Kongresu, ačkoliv v jeho senátní komoře vlivem amerických demokratických senátorů velmi těsně, schválen obsah rezoluce 678⁹³, přičemž tato již vydaná rezoluce RB jistě měla klíčový vliv při rozhodování amerických politiků o schválení vojenské akce v Kuvajtu.

Po uplynutí termínu stanoveného S. Hussajnovi ke stažení jeho vojenských jednotek z Kuvajtu došlo 16. ledna 1991 ke koaliční Operaci Pouštní bouře, jejímž výsledkem po více než měsíci trvání bylo vyhnání iráckých sil z Kuvajtu a jeho osvobození. Tato akce byla provedena na základě mandátu vyjádřeného v rezoluci č. 678 – tudíž jednotlivé státy, nikoliv RB usoudily, že Irák nesplnil podmínky a provedly danou operaci. Ve stejný den došlo k akceptování všech relevantních rezolucí RB ze strany Iráku, k ukončení bojů a uzavření příměří. K čemu však nedošlo, bylo pokračování celé akce uvnitř iráckého území za účelem svržení Saddáma Hussajna z pozice prezidenta a rovněž nedošlo k uzavření žádné mírové smlouvy definitivně ukončující válku v Zálivu.

I přes skutečnost, že svržení iráckého režimu nebylo cílem žádné z výše zmíněných rezolucí RB, pokládá autor DP neuskutečnění takového převratu v této době za zárodek

---

⁹⁰ BUSH, George, SCOWCROFT, Brent. *A World Transformed*. New York: Alfred A.Knopf, 1998, s. 303.

⁹¹ Kapitola VII Charty OSN týkající se akcí při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných.

⁹² Rezoluce RB OSN č. 678 ze dne 29. listopadu 1990. Tato rezoluce byla přijata 12 souhlasnými hlasy, při jednom státu, který se hlasování zdržel (Čína) a dvěma státy hlasujícími proti přijetí této rezoluce (Kuba a Jemen).

⁹³ *House Joint Resolution č. 77* ze dne 12. ledna 1991. Tzv. Persian Gulf War Resolution. US Senate.

následných problémů USA s Hussajnovým režimem, které vyvrcholily druhou vojenskou kampaní vůči Iráku v roce 2003. Co se týče legality a legitimacy Operace Pouštní bouře, vzhledem k široké účasti států mezinárodního společenství na této akci, navíc pod egidou OSN (ačkoliv pod velením USA) může být tento zásah považován za modelový příklad spojení legálního a legitimního použití síly v mezinárodním právu, který zároveň vykresluje potenciál RB při dosažení jednotnosti názorů jejich členů.

4.1.2 Období mezi léty 1991 – 2003, tzv. „válka jinými způsoby“

Za počátek tohoto období, ve kterém bylo nutno vypořádat se s dlouhotrvající hrozbou pro mezinárodní mír a bezpečnost ze strany iráckého režimu lze považovat rezoluci RB č. 687, která vymezovala podmínky příměří a vztahovala se k problémům iráckých hranic, terorismu, reparačních nároků a zejména WMD. Za tímto účelem byl RB ustanoven systém inspekčních kontrol a zřízena speciální komise, která měla za úkol monitorovat irácké odzbrojování, tzv. UNSCOM.

Termínem „válka jinými způsoby“ je zde označována skutečnost, že po celá devadesátá léta, s výjimkou několika menších vojenských operací, byl proti Hussajnovu režimu veden boj především na politicko-diplomatickém poli. Ten vyústil ve formulování celé řady sankčních rezolucí RB vůči iráckému režimu, ze kterých některé jsou zmíněny v této podkapitole.

Mezitím v Iráku začalo docházet k protivládním povstáním ze strany kurdských a šíitských menšin, které Hussajn krutě potlačoval. Na tyto události reagovala rezoluce RB č. 688, která odsoudila iráckou represí vůči vlastnímu obyvatelstvu a varovala před stovkami tisíc uprchlíků hledající útočiště v sousedních zemích, Turecku a Iránu.⁹⁴ V souvislosti s touto rezolucí a mezinárodním obyčejovým právem začaly některé státy (zejména USA a VB) uvažovat o humanitární intervenci do Iráku. Proti tomu samozřejmě ostře protestoval irácký režim s odkazem na institut státní suverenity. Tento zprvu prosazoval i úřad generálního tajemníka OSN, který však posléze změnil názor na případnou unilaterální intervenci západních států do Iráku a byl připraven nad ní „*přimhouřit oči za předpokladu, že západní státy v této snaze nevyžadují přímou podporu OSN.*“⁹⁵

Takto byl utvořen základ pro spojeneckou humanitární Operaci Provide Comfort, jejíž součástí bylo i vytvoření bezletové zóny a jejímž účelem bylo ochránit kurdské uprchlíky

⁹⁴ Rezoluce RB OSN č. 688 ze dne 5. dubna 1991.

⁹⁵ DOYLE, Leonard. West and UN Shamed into Aiding the Kurds. *Independent*, 18. dubna 1991, s. 8.

před násilnostmi iráckého režimu. Smysluplnost této akce vzápětí plně pochopila i OSN, která převzala zodpovědnost za řadu uprchlických táborů, které spojenci v Iráku vytvořili.

Z hlediska koncepce DP je Operace Provide Comfort zmíněna, protože v ní lze spatřovat zárodky pozdějších mezinárodních akcí humanitárního charakteru například ve Východním Timoru, Kosovu a jinde. Autor DP se však znovu nemůže zbavit pocitu, že OSN, jejímž primárním cílem je udržování mezinárodního míru a bezpečnosti reagovala na vzniklý problém neurčitě a k celé akci se připojila až ve chvíli, kdy velká většina práce byla odvedena koalicí západních států. Tato situace se pak v mnohem drastičtějším podání opakovala při kosovské krizi, při které byla RB OSN zcela nečinná a nedokázala jasně vyřešit otázku střetu dvou zásad mezinárodního práva, tj. principu státní suverenity a zásady ochrany lidských práv a svobod. Autor DP si je vědom, že to je právě RB, která konstatuje ohrožení či porušení míru nebo existenci útočného činu, avšak v případě, že RB nekonstatuje nic nebo její konstatování je zcela neurčitě, se nediví silným demokratickým státům v čele s USA, že zasáhnou unilaterálně a upřednostní ten z výše zmíněných principů mezinárodního práva, který je v danou chvíli ve větším ohrožení. V průběhu devadesátých let se USA, VB a Francie účastnily několika akcí (včetně Operace Provide Comfort), které byly prezentovány jako prosazování již existujících rezolucí RB vůči iráckému režimu, ačkoliv tyto akce nebyly explicitně autorizovány RB. Je třeba podotknout, že vůči těmto akcím nebylo ze strany ostatních členů RB nic namítáno a některé jako např. bezletová zóna nad Irákem byly otevřeně podporovány ze strany OSN.

Primárním cílem OSN však bylo plnění ekonomických sankcí, které vůči Iráku RB vystavila. Jednou z nich byl tzv. „Oil-for-Food“ program utvořený rezolucí RB č. 706, který zaváděl systém, kdy veškeré irácké komerční transakce se zahraničními odběrateli ropy byly kontrolovány sekretariátem OSN⁹⁶. Tento program byl vytvořen za účelem kontroly iráckých výdajů, kdy RB nemohla dopustit, aby příjmy z ropy byly Hussajnovým režimem vynakládány na další zbrojení, ale místo toho měly být tyto peníze určeny k financování účasti OSN při eliminaci a zneškodňování iráckých arsenálů a na reparace a zmírňování napáchaných škod při válce v Zálivu.

Hlavním důvodem zájmu MS o iráckou otázku byla po dlouhá léta především zbraně hromadného ničení. Již od r. 1981, kdy Izrael vybombardoval irácký jaderný reaktor Osirak, vzbuzovaly WMD ve vlastnictví režimu Saddáma Hussajna obavy nejen ve státech regionu, ale i po celém světě. V roce 1991 RB určila, že irácké držení WMD ohrožovalo mezinárodní

---

⁹⁶ Rezoluce RB OSN č. 706 ze dne 15. srpna 1991.

mír a bezpečnost – v rezoluci RB č. 687 definovala postup odzbrojení iráckého režimu a stanovila podrobný systém kontrol.⁹⁷ Za tímto účelem vytvořila RB speciální orgán – UNSCOM (*United Nation Special Commission*), který se měl zabývat problémem biologických a chemických zbraní, problematiku jaderných zbraní delegovala RB na Mezinárodní agenturu pro atomovou energii (IAEA).

Od samého počátku však Husajnov režim činil obstrukce kontrolorům UNSCOMU při výkonu jejich práce. Z toho důvodu vydala RB OSN další rezoluci, která pravomoci UNSCOMU značně rozšiřovala.⁹⁸ Ani to však nezměnilo Husajnov postoj, který nadále neumožňoval přístup kontrolorům k informacím týkajícím se vývoje WMD a vše vyvrcholilo vykázaním amerických inspektorů ze země a zprávou šéfa UNSCOMU Richarda Butlera, který důrazně upozorňoval na obstrukce ze strany Iráku. Jako reakci spustily USA a VB operaci Pouštní liška (*Operation Desert Fox*), kterou ospravedlňovaly odmítavým postojem iráckého režimu podrobit se předchozím rezolucím RB OSN a výše zmíněným obstrukcím při kontrolní činnosti UNSCOMU. Touto operací daly Spojené státy jasně najevo, že nehodlají vyčkávat vydání nové rezoluce autorizující použití síly vůči Iráku a raději se v případě irácké neochoty spolupracovat odkáží na již vydané rezoluce RB, které k tomuto účelu výslovně zmocňují.⁹⁹

Z vývoje událostí po celá devadesátá léta 20. století pozoruje autor DP neochotu Iráku podrobit se sankčnímu režimu RB OSN, kterým bylo podmíněno uzavření příměří po válce v Zálivu v roce 1991. Tyto podmínky byly Husajnovým režimem neustále ignorovány a obstruovány a reakce RB OSN na tyto obstrukce byla pomalá a vlažná. Jedinými efektivními případy zakročení proti neplnění těchto sankcí byly pouze výše zmíněné, unilaterálně vedené akce USA a VB, které se při jejich ospravedlnění odkázaly na dříve vydané rezoluce RB, opravňující státy k užití síly vůči iráckému režimu v případě jeho neochoty spolupracovat. Vzhledem k tomu, že MS v čele s RB OSN tyto akce nikterak neodsoudilo usuzuje autor DP, že byly legitimní. Proto, že rezoluce stanovující podmínky příměří byly v té době neustále v platnosti domnívá se autor DP, že tyto akce byly rovněž i legální.

Tento fakt hraje zcela zásadní roli i při největší a nejkontroverznější invazi amerických vojsk do Iráku v r. 2003, kterým se autor zabývá v následující podkapitole. Je zřejmé, že „válka jinými způsoby“ nebyla tím, co by donutilo S. Husajna k větší spolupráci se západním světem, alespoň co se týče přístupu ke zbraním hromadného ničení. Rovněž je možné, že

---

⁹⁷ Rezoluce RB OSN č. 687 ze dne 3. dubna 1991.

⁹⁸ Rezoluce RB OSN č. 715 ze dne 11. října 1991.

⁹⁹ Zejména rezoluce RB OSN č. 678 ze dne 29. listopadu 1990, která zmocňuje členské státy *k použití všech dostupných prostředků za účelem obnovení míru a bezpečnosti v oblasti.*

nedošlo-li by 11. září 2001 k teroristickým útokům v USA, fungoval by Hussajnov režim dodnes na stejné bázi jako po celá devadesátá léta 20. století. Čas od času by došlo k menší vojenské akci ze strany západních zemí jako reakce na porušování lidských práv či na neplnění povinností, ke kterým se Irák zavázal, ale těžko lze předpokládat, že by se Irák během několika měsíců stal středem pozornosti bezpečnostní politiky Spojených států tak, jak k tomu došlo po útocích z 11. září. Pro svůj nedemokratický přístup k vlastnímu obyvatelstvu, negativní vztah vůči západním zemím (zejména USA) a především pro dlouhodobé úsilí o vyvíjení zbraní hromadného ničení však není divu, že krátce po intervenci do Afghánistánu přesunul George W. Bush svou pozornost na již dlouho trvajících a neukončenou iráckou otázku.

4.2. Legální podklady Operace Irácká svoboda

4.2.1 Předběžná sebeobrana proti zbraním hromadného ničení

Vyrovnat se s otázkou legality a legitimacy americké invaze do Iráku v roce 2003 není nikterak jednoduché a je nutno se na ní dívat hned z několika perspektiv. Začněme tedy u nové koncepce předběžné sebeobrany formulované v NSS odlišným způsobem od tradičního pojetí uznávané mezinárodním právem, které bylo založeno na základě případu Caroline. Ve 3. kapitole DP je zmiňováno, že je to především otázka bezprostřednosti hrozícího útoku, kterou Bushova administrativa pokládala za předmět nutné revize v souvislosti s charakterem dnešních hrozeb.

Zasazeno do kontextu Operace Irácká svoboda, je jasné, že v době zahájení vojenské intervence do Iráku neexistoval žádný bezprostředně hrozící útok ze strany iráckého režimu vůči USA. Podle tradičního konceptu kritérií na předběžnou sebeobranu tedy zásah armád USA legální být nemohl. Na základě důkazů shromážděných tajnými službami však americká administrativa tvrdila, že Irák nesplnil svou povinnost odzbrojení, která mu byla uložena ze strany OSN po válce v Perském zálivu (zejména co se týče biologických a chemických zbraní jako např. antrax nebo nervový plyn VX) a neustále shromažďoval další materiál a vyvíjel úsilí k dosažení WMD, včetně práce na metodách jejich přenosu na delší vzdálenosti.

Přestože po vpádu amerických vojsk v r. 2003 nebyl v Iráku učiněn žádný zásadní objev kapacit WMD (což ovšem nutně neznamená, že se tam tyto zbraně nenacházely či

nebyly v předstihu zničeny nebo přesunuty) důvodné podezření na držení těchto zbraní v rukou iráckého režimu v té době bezpochyby existovalo. Podle liberálního výkladu podmínek zakládající jednání v předběžné sebeobraně, tak jak je popsáno v NSS, postačoval tento fakt (v kombinaci s pravděpodobností použití WMD vůči americkým občanům) k použití síly vůči iráckému režimu, který byl vyjádřen v rezoluci amerického Kongresu č. 114, a který pověřuje prezidenta USA k užití vojenské síly proti Iráku.¹⁰⁰

Jak popisuje kapitola třetí, Bushova administrativa tímto krokem může zavádět nový obyčej předběžného zakročování proti snahám nedemokratických režimů propojených s WMD a terorismem. Konstatovat fakt, že už je tento obyčej zaveden však lze až po opětovném použití takového precedentu některým jiným státem mezinárodního společenství. Z pohledu platného mezinárodního práva a práva na předběžnou sebeobranu formulovaného v případě Caroline však nebyl splněn požadavek nezbytnosti (*necessity*) amerického použití síly. Těžko lze totiž tvrdit, že v lednu 2003 neexistoval jiný způsob řešení iráckého problému než otevřená vojenská intervence, a že USA v této době hrozilo ze strany Iráku nebezpečí útoku, které lze považovat za „bezprostřední“ ve smyslu kritérií případu Caroline. Tudíž Operace Irácká svoboda nebyla legální dle dosavadní teorie předběžné sebeobrany, nicméně ve světle společensko-politických změn, které jsou významným pramenem obyčejového mezinárodního práva a které se udály od formulace kritérií v případě Caroline, je nutno na koncepci předběžné sebeobrany nahlížet jiným způsobem než v minulosti. Analýza nových bezpečnostních hrozeb vedla tvůrce NSS k přizpůsobení sebeobranného konceptu dle jejich politického a právního smýšlení, se kterým se autor DP ztotožňuje a pokládá jej za počátek utváření nového právního obyčeje.

4.2.2 Autorizace k použití síly Radou bezpečnosti OSN a sebeobrana podle Charty OSN

Legalitu Operace Irácká svoboda by zcela jistě zaručila explicitní autorizace této akce ze strany RB OSN.¹⁰¹ V tomto případě by RB musela vydat konkrétní rezoluci obsahující mandát k použití *všech dostupných prostředků* tak jak tomu bylo například při vydání rezoluce č. 678 v roce 1990, která autorizovala „*státy spolupracující s Kuvajtem k použití*

---

¹⁰⁰ House Joint Resolution č. 114 ze dne 7. října 2002. Armed Force Against Iraq (Authorizing use of military force in dealing with Iraq).

¹⁰¹ V takovém případě RB nejdříve určí podle článku 39 Charty OSN zda určitá situace zakládá hrozbu míru (*threat to the peace*), porušení míru (*breach of the peace*) nebo akt agrese. Poté je RB povinna vyřešit celou záležitost uplatněním opatření nezahrnujících užití ozbrojené síly, např. embarga. Pokud se tato opatření ukážou být nedostatečná, může RB OSN podle článku 42 Charty OSN „*podniknout takové akce leteckými, námořními nebo pozemními silami, jaké považuje za nutné k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.*“

všech dostupných prostředků k prosazení rezoluce č. 660 a všech následných rezolucí za účelem obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.“¹⁰²

O vydání takové rezoluce přímo zmocňující k použití síly vůči iráckému režimu usilovaly Spojené státy s VB na půdě OSN po delší dobu. V této snaze dosáhly vydání rezoluce RB OSN č. 1441, která „odsuzuje Irák za jeho obstrukce při upřesňování informací týkající se vývoje WMD a neochotu spolupracovat se zbraňovými inspektory, přetrvávající vazby na terorismus, neukončení utiskování vlastních obyvatel a kladení překážek humanitárním organizacím při výkonu jejich činností a za odmítání spolupráce při sčítání škod napáchaný za války v Zálivu.“¹⁰³Dále tato rezoluce určila, že Irák výše zmíněným jednáním porušil (*material breach*) závazky, které mu vyplývaly z řady předchozích rezolucí, včetně rezoluce 687, a které v roce 1991 založily podmínky příměří. Z výše zmíněných důvodů rezoluce poskytuje iráckému režimu poslední příležitost (*final oportunitiy*) vyhovět všem předchozím rezolucím RB týkající se jeho odzbrojení a vyžaduje, aby Irák *okamžitě, bezpodmínečně a proaktivně spolupracoval* s inspektory IAEA a UNMOVIC.¹⁰⁴

Někteří odborníci pokládají tuto rezoluci č. 1441 za dostatečnou autorizaci k použití síly vůči Iráku ze strany RB. Poukazují přitom na fakt, že rezoluce výslovně zmiňuje, že jedná v souladu s kapitolou VII Charty OSN, která poskytuje základ pro autorizaci použití síly vůči hrozbě míru. Problém však je, že tato rezoluce neobsahuje tzv. „*all necessary means clause*“ – neboli doložku, která opravňuje státy k použití všech dostupných prostředků za účelem prosazení této rezoluce a která byla součástí dříve zmíněných několika rezolucí vystavených proti iráckému režimu při válce v Zálivu. Mají-li být tedy předchozí rezoluce vystavené RB za války v Zálivu použity jako určitý precedens chování RB, pak nelze souhlasit s tvrzeními, že rezoluce č. 1441 byla dostatečným legálním základem pro americkou invazi do Iráku v r. 2003.

Dalším z možností ospravedlnění Operace Irácká svoboda je odkaz na sebeobranu proti státu, který podporuje terorismus. Zdánlivě toto zdůvodnění připomíná koncepci preemptivní války z NSS, ale ve skutečnosti je bližší spíše tomu, na čem postavila americká administrativa intervenci do Afghánistánu – čili na sebeobraně dle článku 51 Charty OSN.

Události po 11. září ukázaly, že práva na sebeobranu může být užito vůči teroristickým útokům – v předchozí kapitole zmiňované rezoluce RB č. 1368 a č. 1373, které potvrzují

---

¹⁰² Rezoluce RB OSN č. 678 ze dne 29. listopadu 1990.

¹⁰³ Rezoluce RB OSN č. 1441 ze dne 8. listopadu 2002.

¹⁰⁴ UNMOVIC je zkratka pro United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission, která nahradila UNSCOM. Její náplň činnosti však zůstala stejná, tj. kontrola vývoje chemických a biologických zbraní.

přirozené právo států na sebeobranu budiž toho dokladem. Na Spojené státy však ze strany Iráku nebyl od roku 1993¹⁰⁵ spáchán žádný teroristický útok ani nehrozilo žádné bezprostřední nebezpečí takového útoku. I přesto, že americký ministr zahraničí Colin Powell poukazoval na skutečnost, že irácký režim ukrývá teroristickou síť vedenou Abú Musabem Zarkawím, která je odnoží Al-Qaedy, pro tato tvrzení neměl dostatek přesvědčivých důkazů. Zároveň měla podle Powella tato teroristická frakce operovat v severní části Iráku, která již nebyla pod kontrolou irácké vlády.

Vzhledem k tomu, že spojení Iráku s terorismem nebylo tak zjevné jako v případě Afghánistánu, který byl s trochou nadsázky tréninkovým centrem mezinárodního terorismu, a k tomu, že ze strany (nebo podpory) Iráku nebyl spáchán žádný teroristický útok vůči USA, vylučuje autor DP možnost americké administrativy jednat v případě irácké intervence na stejné legální bázi jako v případě Operace Trvalá svoboda v Afghánistánu, čili na základě čl. 51 Charty OSN.

4.2.3 Právní aspekty Operace Irácká svoboda ve vztahu k podmínkám příměří po válce v Perském zálivu

Při zhodnocení právních aspektů Operace Irácká svoboda co se týče podmínek příměří z roku 1991 je třeba vrátit se k událostem po válce v Perském zálivu. Základ tvoří rezoluce RB č. 678, která za účelem prosazení předešlých rezolucí vystavených vůči iráckému režimu zmocnila státy k *použití všech dostupných prostředků* a k *obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti v oblasti*. Rovněž poskytla Iráku čas na splnění svých požadavků. Po jejich nesplnění zaútočila koaliční vojska na iráckou armádu nikoliv na základě zmocnění novou rezolucí RB, ale na základě rezoluce č. 678.

O měsíc později vydala RB rezoluci č. 687 definující podmínky příměří, které zahrnovaly řadu záležitostí týkajících se iráckých hranic, vztahu k terorismu, odzbrojení od WMD, válečné reparace a mnohé další. V. David ve své učebnici uvádí, že nikoliv zanecháním protiprávního jednání a obnovením stavu existujícího před útokem z vojenského hlediska, avšak teprve nápravou právních následků agrese, tj. reparací toho, co protiprávním jednáním bylo způsobeno, se obnovuje právní stav, který by existoval, kdyby k agresi vůbec nedošlo – tzv. *status quo ante delictum*. Z těchto důvodů může podle něj „*dojít k donucovacím*

---

¹⁰⁵ V roce 1993 byl CIA zachycen pokus iráckých agentů o atentát na bývalého prezidenta George Bushe sr. při jeho návštěvě Kuvajtu. Tehdejší americký prezident Bill Clinton na tuto skutečnost reagoval nařízením bombardování centrály irácké zpravodajské služby v Bagdádu.

opatřením RB i kdykoliv později, jestliže právní status quo ante delictum nebyl obnoven, tj. nedošlo-li k reparaci důsledků agrese pro neochotu porušitele.“¹⁰⁶

Po celá devadesátá léta Hussajnov režim ignoroval svou reparační povinnost a na jejím základě založené podmínky příměří. Takové jednostranné porušování podmínek příměří zbavuje druhou stranu jejích závazku, včetně závazku zdržet se použití síly.¹⁰⁷ Podstata problému tkví v tom, že i během příměří pokračuje válečný stav, protože příměří jsou koncipována pouze jako dočasná upuštění od bojů, obvykle sjednávána za účelem usnadnění vyjednávání na formálním ukončení válečného stavu. Proto porušení podmínek příměří formulované v rezoluci RB je dostatečným důvodem pro opětovné použití síly vůči porušiteli, které nevyžaduje nový mandát od RB. Zákaz použití síly formulovaný v čl. 2 odst. 4 Charty OSN by byl uplatněn a nové rezoluce RB by bylo zapotřebí pouze v případě, že by mezi oběma stranami došlo k formálnímu ukončení bojů např. mírovou smlouvou.¹⁰⁸

Na porušení podmínek příměří z roku 1991 reagovala koaliční vojska použitím síly proti Iráku několikrát v průběhu devadesátých let, zejména při dříve zmíněných operacích v r. 1993 a v r. 1998. V obou případech jednaly na základě mandátu vyjádřeného v rezoluci RB č. 678. Na tuto rezoluci odkázala rezoluce RB č. 1441 v listopadu 2002, která potvrdila, že Irák „*neustále svým chováním porušuje své závazky, které mu vyplývají ze všech relevantních rezolucí, včetně rezoluce č. 687*“¹⁰⁹ a v závěru varovala irácký režim před *závažnými následky v případě pokračujícího neplnění svých závazků*. Tím RB měla na mysli především neochotu Iráku spolupracovat se zbraňovými inspektory OSN při jejich činnosti.

Protože porušování podmínek příměří i nadále pokračovalo a účel rezoluce č. 678 (prosadit a realizovat rezoluci č. 660 a všechny následné rezoluce za účelem obnovy mezinárodního míru a bezpečnosti v oblasti) nebyl naplněn, lze považovat Operaci Irácká svoboda za další (a svým rozsahem jednoznačně největší) pokračování dlouhodobého válečného konfliktu, který je veden na základě mandátu RB k použití síly z devadesátých let 20. století. Z tohoto pohledu byla Operace Irácká svoboda vedena na legálním základě. Vzhledem k poměrně dlouhému období, které uplynulo od vydání rezolucí upravující podmínky příměří, nejednoznačné podpoře širokého spektra členů MS a neochotě RB vydat novou rezoluci explicitně zmocňující koaliční vojska k užití síly vůči iráckému režimu, však otázka legitimacy celé akce zůstává otevřená.

---

¹⁰⁶ Op. cit. sub 8, s. 352.

¹⁰⁷ SCHMITT, Michael N. *The legality of Operation Iraqi Freedom under International Law*. Newport, RI: William S. Hein & Co, Inc, 2006, s. 379.

¹⁰⁸ Ibid, s. 379.

¹⁰⁹ Rezoluce RB OSN č. 1441 ze dne 8. listopadu 2002.

Závěr

Vzhledem k teroristickým útokům na Spojené státy z 11. září 2001 musela administrativa prezidenta Bushe na tyto události určitým způsobem reagovat. Touto reakcí bylo vyhlášení globální války proti terorismu, zbraním hromadného ničení a státům, které otevřeně podporují obě z těchto věcí a hrozí tak z jejich strany nebezpečí nejen pro USA, ale i pro mezinárodní mír a bezpečnost. Tyto prvky se staly fundamentálními atributy tzv. Bushovy doktríny.

Vědomi si pomalého a těžkopádného přijímání proaktivních opatření ze strany Organizace Spojených národů, rozhodla se Bushova administrativa využít svého mocenského vlivu k přeformulování tradičních kritérií předběžné sebeobrany tak, aby vyhovovala dnešní situaci v mezinárodním bezpečnostním prostředí.

Tento jednostranný přístup USA vyvolal mezi řadou členů mezinárodního společenství bouři nevole, jelikož podle nich ignoruje požadavek širokého konsenzu mezi státy na citlivé problematice, jež může v budoucnu významně ovlivňovat princip nedotknutelnosti státní suverenity. Vzhledem k počtu států, rozmanitosti jejich režimů a myšlenkových ideologií, které vyznávají, však lze jen těžko očekávat úplnou všeobecnou mezinárodní shodu na prosazování idejí demokracie a svobody, jež jsou hlavním motivem Národní bezpečnostní strategie USA z roku 2002, která zavádí novou koncepci preventivního užití síly v reakci na nový typ hrozeb mezinárodnímu míru a bezpečnosti.

Protože je anglosaskému právnímu systému bližší obyčejová normotvorba než psané právo, autoři NSS považovali jejich novou formulaci předběžné sebeobrany za počátek vznikajícího mezinárodněprávního obyčeje. Vzhledem ke složitosti mezinárodního obyčejového práva a nejednotnosti právních teoretiků na utváření a vývoj mezinárodněprávního obyčeje lze konstatovat, že Bushova administrativa mohla položit základy zvyku preventivně útočných vojenských akcí proti režimům, které svým chováním představují významnou hrozbu pro mezinárodní bezpečnost. Konstatovat, že je takový obyčej součástí platného mezinárodního obyčejového práva však bude možno až po delší době či opětovném užití.

Při zhodnocení války v Afghánistánu musíme konstatovat fakt, že až na jednotlivé výtky několika právních teoretiků, kterým se akce takového rozsahu nevyhne, byla celá Operace Trvalá svoboda legální na základě článku 51 Charty OSN a vzhledem k její tehdejší vysoké mezinárodní podpoře i zcela legitimní. Operace Irácká svoboda započatá v roce 2003, ačkoliv považována řadou odborníků za nelegální, ve skutečnosti legální byla, a

to na základě rezolucí vystavených vůči iráckému režimu v devadesátých letech 20. století, které definovaly podmínky příměří. Chybu Bushovy administrativy lze spatřovat zejména v tom, že se příliš zaměřila na obhajování nezbytnosti invaze do Iráku kvůli zbráním hromadného ničení namísto většího zdůraznění ostatních důvodů poukazující na její legalitu. Faktem však zůstává, že irácké spojení se zbraněmi hromadného ničení a širokou škálou mezinárodních zločinů existovalo již od doby irácko-iránské války v 80. letech 20. století. Z tohoto důvodu lze považovat válku v Iráku za legitimní, ačkoliv názory na její legitimitu se velice různí a lépe se tento aspekt bude konstatovat s odstupem delší doby než zatím uplynula od počátečních ofenziv.

Společným atributem obou výše zmíněných konfliktů, který by neměl být opomenut je nepřehledná a neurčitá reakce ze strany Rady bezpečnosti OSN. Je nezbytné, aby tento orgán prodělal rekonstrukci, za účelem jeho přiblížení současnému mezinárodnímu prostředí. Je však zřejmé, že taková přestavba Rady bezpečnosti bude narážet na odpor jejich současných stálých členů, kteří si budou chtít zachovat své hegemonické postavení ve světě.

Vzhledem k situaci, že od 11. září 2001 nedošlo k žádnému většímu teroristickému útoku na USA lze konstatovat, že Bushova doktrína zcela jistě zlepšila bezpečnostní režim Spojených států. Nedávné odhalení a zneškodnění Usámy bin Ládina lze také zcela jistě považovat za úspěch zahraniční politiky, kterou nastolila administrativa G. W. Bushe a rovněž zlepšující se situace v Afghánistánu a v Iráku, kde se staví školy a nemocnice místo teroristických výcvikových center, a kde probíhají svobodné volby namísto dřívějších genocid, podporují názor autora diplomové práce, že vytvořením nového konceptu předběžné sebeobrany přispěla Bushova doktrína pozitivním způsobem k celosvětovým snahám o mír a bezpečnost.

Anotace

Název/Title: Mezinárodně-právní aspekty Bushovy doktríny/International Legal Aspects of the Bush Doctrine

Institute/Institution: Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci/Faculty of Law of the Palacky's University in Olomouc

Autor/Author: Marek Holiš

Vedoucí diplomové práce/Supervisor: JUDr. Ondřej Svaček, LL.M.

Rok vydání/Year of issue: 2011

Stručná charakteristika: Tato diplomová práce se zabývá mezinárodně-právními aspekty zahraniční politiky USA, jež byly formulovány administrativou George W. Bushe v roce 2002 v Národní bezpečnostní strategii USA. Největší důraz je kladen na nové pojetí institutu pre-emptivního použití síly v mezinárodním právu a jeho zasazení do oblasti zvykového mezinárodního práva. Velká pozornost je však rovněž věnována rozboru právních otázek dvou hlavních konfliktů v období Bushova prezidentství, tj. války v Afghánistánu a války v Iráku. V závěru práce je pak shrnut přínos Bushovy doktríny z hlediska utváření mezinárodního práva pro futuro a zhodnocení legality a legitimacy obou výše zmíněných konfliktů.

Brief characteristics: This theses is dealing with the international legal aspects of the U.S. foreign policy, that was formulated by George W. Bush administration in the National Security Strategy released in 2002. It puts the most emphasis on a new conception of pre-emptive use of force in International Law and on its context with Customary International Law environment. Close attention is also paid to the legal analysis of two major military campaigns of the Bush presidential period – the war in Afghanistan and the war in Iraq. In conclusion, contribution of the Bush Doctrine to the International Law and evaluation of legality and legitimacy of wars mentioned above is being summarized.

Seznam použitých zdrojů

Právní předpisy OSN

Charta Organizace Spojených národů a Statut Mezinárodního soudního dvora. Praha: Informační centrum OSN, 2002, 94 s.

Rezoluce OSN

Rezoluce VS OSN č. 35/37 ze dne 20. listopadu 1980

Rezoluce RB OSN č. 487 ze dne 19. června 1981

Rezoluce RB OSN č. 598 ze dne 20. července 1987

Rezoluce RB OSN č. 620 ze dne 26. srpna 1988

Rezoluce RB OSN č. 660 ze dne 2. srpna 1990

Rezoluce RB OSN č. 678 ze dne 29. listopadu 1990

Rezoluce RB OSN č. 687 ze dne 3. dubna 1991

Rezoluce RB OSN č. 688 ze dne 5. dubna 1991

Rezoluce RB OSN č. 706 ze dne 15. srpna 1991

Rezoluce RB OSN č. 715 ze dne 11. října 1991

Rezoluce RB OSN č. 1267 ze dne 15. října 1999

Rezoluce RB OSN č. 1368 ze dne 12. září 2001

Rezoluce RB OSN č. 1373 ze dne 28. září 2001

Rezoluce RB OSN č. 1377 ze dne 12. listopadu 2001

Rezoluce RB OSN č. 1378 ze dne 14. listopadu 2001

Rezoluce RB OSN č. 1383 ze dne 6. prosince 2001

Rezoluce RB OSN č. 1386 ze dne 20. prosince 2001

Rezoluce RB OSN č. 1441 ze dne 8. listopadu 2002

Rezoluce VS OSN („Definition of Aggression resolution“) ze dne 14. prosince 1974

Rezoluce prezidenta a kongresu USA

Rezoluce Senátu USA č. 23 ze dne 14. září 2001

Rezoluce prezidenta USA George W. Bushe ze dne 20.září 2001

Rezoluce kongresu USA (House Joint Resolution) č. 77 ze dne 12. ledna 1991. Tzv. „Persian Gulf War Resolution.“

Rezoluce kongresu USA (House Joint Resolution) č. 114 ze dne 7.října 2002. „Armed Force Against Iraq.“

Národní bezpečnostní strategie. „*National Security Strategy of the USA*“ Washington, DC: The White House, 2002, 39 s.

Monografie

BAKER, James A. *The politics of Diplomacy: Revolution, War and Peace, 1989-1992*. New York: G.P. Putnam's Sons, 1995. 687 s.

BROWNLIE, Ian. *Principles of Public International Law*. New York: Oxford University Press, 2008. 784 s.

BUCKLEY, Mary, SINGH, Robert. *The Bush doctrine and the War on Terrorism : global response, global consequences*. London and New York: Routledge, 2006. 241 s.

BUSH, George, SCOWCROFT, Brent. *A World Transformed*. New York: Alfred A.Knopf, 1998. 587 s.

D'AMATO, Anthony. *The Invasion of Panama Was a Lawful Rspose to Tyranny*. [s.l.] : The American Journal of International Law 84, 1990. 516 s.

DAVID, Vladislav, SLADKÝ, Pavel, ZBOŘIL, František. *Mezinárodní právo veřejné, 2.přepřacované a doplněné vydání*. Praha: Linde Praha, a.s., 2005. 439 s.

ERICSON, Richard. *Legitimate use of military force against state-sponsored international terrorism*. Washington, DC. Air University Press, 1989. 176 s.

KUHN Thomas. *The Structure of Scientific Revolution*. Chicago. University of Chicago Press – 3rd edition. 1996. 225 s.

MALANCZUK, Peter. *Akehurst's Modern Introduction to International Law*. New York. Routledge, 1997. 187 s.

MOORE, J. Bassett. *A Digest of International Law (1906)*. Washington, DC. Govt. print. off, 2008. 130 s.

ROBERTS, Anthea Elizabeth. *Traditional and Modern Approaches to Customary International Law: A Reconciliation*. The American Journal of International Law 95, 2001. 757 s.

SCHMITT, Michael N. *The legality of Operation Iraqi Freedom under International Law*. Newport, RI: William S. Hein & Co, Inc, 2006. 387 s.

WILLIAMSON, Myra. *Terrorism, War and International Law – The Legality of the Use of Force Against Afghanistan in 2001*. Burlington, USA: Ashgate Publishing Company, 2009. 273 s.

Odborné články a jiné dokumenty

DOYLE, Leonard. West and UN Shamed into Aiding the Kurds. *Independent*, 18. dubna 1991, s. 8.

INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE. ICJ REPORTS. *Case Concerning Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua (Nicaragua v United States)*, 1986.

Internetové zdroje

BLAŽEK, David. *Šestidenní válka* [online]. E-polis.cz, 26. duben 2006 [cit. 2011-05-12]. Dostupné na <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/145-sestidenni-valka.html>>.

BIN LADEN, Usamah. *Declaration of War against the Americans Occupying the Land of the Two Holy Places* [online]. 23. srpna 1996 [cit. 12. května 2011]. Dostupné na <http://www.homelandsecurityus.net/osama%20posts/declaration_of_war_against_the_a.htm>.

BULLETIN UN. *Terorismus vyžaduje globální odezvu* [online]. Informační centrum OSN v Praze, červen 2010 [cit. 12. května 2011]. Dostupné na <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/casopis/soubory/OSN%20Bulletin%200110.pdf>>.

HOLÁ, Ivona. *Preemptivní sebeobrana státu v podmínkách asymetrických hrozeb – Díl I., II., III.* [online]. Distance, Revue pro kritické myšlení, 2. číslo 2009 [cit. 2011-01-07]. Dostupné na <http://www.distance.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=6&idc=505&Itemid=68>.

JACKSON, Justice Robert H. *Justice Jackson's Report to the President on Atrocities and War Crimes; June 7, 1945* [online] [cit. 2011-02-03]. Dostupné na <http://avalon.law.yale.edu/imt/imt_jack01.asp>.

OSTŘANSKÝ, Josef. *Bushova doktrína - východiska koncepce zahraniční politiky G. W. Bushe* [online]. E-olis.cz, 18. leden 2010 [cit. 2011-04-26]. Dostupné na <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/436-bushova-doktrina-vychodiska-koncepce-zahranicni-politiky-g-w-bushe.html>>.

ROBINSON, Peter. *The best defense: Preventive War* [online]. Hoover Institution Stanford University, 26. května 2005 [cit. 2011-01-05]. Dostupné na <<http://www.hoover.org/multimedia/uncommon-knowledge/26989>>.

Výklad termínu „*rogue states*“ [online]. Oficiální internetové stránky ministerstva zahraničních věcí USA [cit. 2011-05-09]. Dostupné na <<http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/2001/html/10249.htm>>.

The 9/11 Commission Report [online]. National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States [cit. 2011-04-10]. Dostupné na <
<http://govinfo.library.unt.edu/911/report/index.htm>>.

Večerní projev G.W. Bushe z 11. září 2001 [online]. George W. Bush Presidential Library, Presidential documents, 2001 [cit. 2011-02-01]. Dostupné na <
http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getpage.cgi?position=all&page=1099&dbname=2001_public_papers_vol2_misc>.

North Atlantic Treaty, article 5 [online]. North Atlantic Treaty Organization, 4. dubna 1949 [2011-03-05]. Dostupné na <
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm>.

Prohlášení Severoatlantické rady ze dne 12. září 2001 [online]. North Atlantic Council [cit. 2010-04-27]. Dostupné na <
<http://www.nato.int/docu/pr/2001p01-124e.htm>>.

House Joint Resolution č. 114 [online]. Official web pages of the United States Government, 7. října 2002 [cit. 2011-03-23]. Dostupné na
<<http://usgovinfo.about.com/library/weekly/bliraqreshouse.htm>>.